Lietuvos M.Mažvydo Biblioteka
RESPUBLIKINEI BIBLIOTEKAI
VILNIUS, Lenino pr. 51
B. Vaškelis

ATVIRO ŽODŽIO MĖNRAŠTIS

akiračiai

1986 / LIEPA - JULY / Nr. 7 (181) $1.00

Niekada anksčiau Lietuva neturėjo tiek daug ekologinių rūpesčių, kiek jų yra dabar. Iš dalies tai dėsninga ir suprantama. Civilizacijos pažanga neša ne tik materialinę gerovę ir malonumus, bet ir naujus pavojus.

Didžiausias ir, be abejo, svarbiausias rūpestis—Ignalinos atominė jėgainė. Nei inžinieriai, nei mokslininkai, nei valdžia šiuo metu dar neturi jokių argumentų, kurie gyventojus įtikintų, kad avarija, ištikusi Černobylio jėgainės reaktoriuje negali pasikartoti labai panašiame, tik galingesniame Ignalinoje veikiančiame reaktoriuje. Todėl spauda apie Ignaliną nieko nerašo. Nežinia, ar Ignalinos reaktorius po Černobylio nelaimės buvo sustabdytas, ar dabar jis vėl paleistas, ar jame planuojami ir daromi kokie nors pakeitimai padaryti jį saugesniu.

Nauji rūpesčiai Lietuvos gyventojams iškilo ryšium su Sov. Sąjungos dujų pramonės ministerijos vykdomais gręžimais Baltijos jūroje, į pietus nuo Klaipėdos, maždaug 21 km. nuo Kuršių nerijos pakrantės. Ten vykdomos ne naftos paieškos, o statoma platforma naftos eksplotavimui. Ten prieš keletą metų, vykdant paieškas, buvo aptiktas nedidelis naftos telkinys, kurį dabar ruošiamasi eksplotuoti.

Naftos telkinių paieškos Baltijos pakrantėje vykdomos jau kelinti metai. 1983 metais, bandant vieną tokį gręžinį, buvo išsiliejusi nafta, užteršdama jūrą ir neriją. Lietuvos spaudoje tačiau apie tą ekologinę nelaimę nebuvo rašyta. Visa tai paaiškėjo tik praeitą mėnesį per diskusijas sovietų Aukščiausios tarybos sesijoje Maskvoje. Ten šį klausimą iškėlė deputatas Vytautas Sakalauskas, Lietuvos TSR ministrų tarybos pirmininkas. Jis nurodė, kad „stacionarinė platforma jūroje statoma nesuderinus darbų su respublikos vandenų

PAVOJUS KURŠIŲ NERIJAI

NAFTOS GRĘŽINIAI BALTIJOS PAKRANTĖJE

apsaugos organais, neparengtos reikiamos priemonės, kurios užkirstų kelią jūros ir Kuršių nerijos teršimui".

Kadangi toje vietoje iš viso tėra nedidelis naftos telkinys, Sakalauskas prašo, kad SSSR mokslo ir technikos komitetas atliktų ekspertizę ir pasiūlytų atsisakyti eksplotavimo, arba nepradėti eksplotuoti, kol nebus pasirengta galimiems naftos išsiliejimams.

Nėra jokios abejonės, kad šis Sakalausko pareiškimas nėra vien jo asmeniška nuomonė. Tokios intervencijos prieš centrinės valdžios projektus ten daromos labai atsargiai ir apgalvotai. Jis rodo, jog vietinė valdžia Lietuvoje yra smarkiai susirūpinusi, kad Kuršių nerijai nebūtų padaryta neatitaisoma žala.

Sunku pasakyti, ar pavyks Sakalauskui palenkti Maskvos centrinės ministerijos planus Lietuvos ekologijai palankesne kryptimi. Iš savo pusės mes galime tik palinkėti, kad šiuo reikalu kiekvienas Sakalausko žodis pasiektų Dievo ausį . . .

Praeityje Lietuvos TSR vyriausybei yra pavykę kai kuriuos ekologiniai nelabai išmintingus centrinių ministerijų planus pasukti Lietuvai palankesne kryptimi. Kai apie 1970 metus sovietai ruošėsi statyti didžiulę naftos rafineriją Jurbarke, tai Lietuvos pareigūnams pavyko įtikinti Maskvą, kad rafineriją perkeltų į Mažeikius, kur ekologinės nelaimės pasekmės būtų daug švelnesnės negu Jurbarke. Šiuo atveju reikalas yra sunkesnis, kadangi teigiamas sprendimas reikalautų projektą ne kur nors kitur perkelti, o jo visiškai atsisakyti.

Daug kas vykdo naftos paieškas ar eksplotacinius gręžinius jūros dugne, dažniausia be didelės ekologinės žalos. Ir sovietai šioje srityje turi nemenką patirtį, daugelį metų eksplotavę naftos gręžinius Kaspijos jūros dugne prie Baku miesto. Tačiau neišvengiama tokiais atvejais rizika, kad paieškos ar eksplotacija gali baigtis skaudžia ekologine nelaime (kaip kad pvz., atsitiko prieš keletą metų Kalifornijos pakrantėje).

Pastangos apsaugoti Kuršių neriją nuo naftos išsiliejimo pavojaus nereiškia kokios nors privilegijuotos padėties Lietuvai siekimo. Naftos paieškos ties Kuršių nerijos pakrante yra, mūsų nuomone,

(tęsinys sekančiame psl.)

ARVYDAS SABONIS — LIETUVOS KREPŠINIO ŽVAIGŽDĖ

„Sabonis, Sabonis!" — tai pavardė, jau senokai linksniuojama Lietuvos, Sovietų Sąjungos ir Europos krepšinio sirgalių lūpose. Šią vasarą jo pavardę pradėjome užtikti ir amerikiečių televizijos sporto žiniose bei spaudos puslapiuose. Štai, žymus mėnesinis žurnalas *Atlantic Monthly* liepos mėnesio numeryje, išspausdino Sam Toperoff dviejų puslapių straipsnį „A Lithuanian Basketball Star" („Lietuvių krepšinio žvaigždė"). Šiame straipsnyje Sabonio vardas jau neiškreiptas į kažkokį „Arvadį", jis jau ne „rusas", o septynių pėdų, trijų colių lietuvis Arvydas Sabonis, žaidžias už Kauno, 400.000 gyventojų Lietuvos miesto, krepšinio komandą. Straipsnyje Saboniui nepašykštėta pačių geriausių komplimentų. Amerikiečių profesionalinių krepšinio komandų žvalgai, iešką naujų talentų, ir universitetų komandų treneriai pasakoja matę Sabonį krepšinio aikštėje atliekantį viršžmogiškus miklumo ir taiklumo (metant į krepšį) žygdarbius. Didžiausias komplimentas Saboniui—kad jis žaidžias amerikietišką sportą kaip amerikietis. Pete Newell, „Golden State Warriors", San Francisco profesionalų komandos žaidėjų vyriausias vadovas, žinomas krepšinio žinovas bei centro puolėjų vertintojas, labai giria Sabonio sugebėjimus. „Jis galėtų tapti geriausiu krepšinio žaidėju",—sako Newell. „Septynių pėdų trijų colių, jis turi geriausius įgimtus krepšiniui sugebėjimus, kokius aš bet kada mačiau. Sabonis turi nepaprastas rankas, o jo fizinis sudėjimas tobulai tinka krepšinio žaidimui. Jeigu pernai būtų žaidęs už amerikiečių universiteto komandą, aš pirmoj vietoj būčiau pasirinkęs jį, o ne Patrick Ewing'ą". (Juodaodis centras Patrick Ewing'as pernai buvo profesionalų labiausiai pageidaujamas universitetinis žaidėjas. New Yorko „Knickerbockers", loterijos būdu laimėję teisę jį „mobilizuoti" savo komandai, turėjo Ewing'ui sumokėti aukščiausią algą, bet kada mokėtą pirmų metų NBA žaidėjui).

Bill Walton'as, žaidžias už Bostono „Celtics", šių metų profesionalų lygos čempijoną (kai kurie žinovai sako, kad tai buvusi geriausia bet kada sukomplektuota krepšinio komanda) ir 1978 metais išrinktas geriausiu profesionalų žaidėju, yra vienas iš keleto NBA centrų, mačiusių Sabonį žaidžiantį 1985 metų Europos čempionate, kurį sovietų komanda lengvai laimėjo. Walton'ui patinka Sabonio žaidimas. „Nors aš niekada prieš Sabonį nežaidžiau,— sako Walton, „Kiekvieną kartą, kai matau Sabonį žaidžiant, jis man palieka stulbinantį įspūdį. Aš nesuprantu, kodėl kokia

(tęsinys 13-me psl.)

turinyje

NACIŲ PLANAI LIETUVAI

Kokius planus Lietuvai ruošė pakvaišę hitlerininkai 1945 metų pavasarį, svajodami dar kartą okupuoti Pabaltijo kraštus.

VASARA LIETUVOJE

Atostogos, poilsis, kurortai, kelialapiai. Į kur nukreipti pasieniečių žiūronai Palangoje. Kodėl draudžiama sukti į kairę?

ŠIURPŪS SKAIČIAI

Izraelio mokslininko studija apie Lietuvos žydų likimą.

LYG VEIDRODŽIO ŠUKELĖJE . . .

Išeivio skaitytojo kelionė po Apučio noveles.

SKILTYS, LAIŠKAI, POLEMIKA

NAFTOS . . .

(atkelta iš 1-mo psl.)

perdaug rizikingos dėl dviejų objektyvių priežasčių.

Visų pirma, Kuršių nerija—siauras pustomo smėlio kopų pusiasalis tarp Baltijos jūros ir Kuršių marių—yra labai unikali vieta, tiesiog gamtos paminklas. Ji pasižymi ir labai jautriu ekologiniu balansu, kuris labai lengvai pažeidžiamas tiek pačios gamtos (erozija), tiek ir neapgalvotos žmogaus veiklos. Todėl nerija paskelbta gamtos draustiniu, joje labai ribojama ne tik ūkinė veikla, bet ir ekskursijų bei turistų skaičius. Todėl savaime aišku, kad iš gręžinio prasiveržusi nafta čia padarytų daug daugiau (ir nepataisomos) žalos, negu kur nors kitoje, ekologiniai ne taip jautrioje vietoje.

Antroji priežastis, kodėl prie nerijos reikėtų vengti naftos gręžinių, liečia galimos avarijos pasekmių likvidavimą. Lietuva, tiesa, turi šioje srityje šiek tiek patirties ir įrodė sugebėjimą naftos išsiliejimo pasekmes gan neblogai likviduoti. Kai prieš keletą metų prie Klaipėdos uosto molų sudūžo stambus pilnas naftos tanklaivis, tai daug kas būkštavo, kad Lietuvos pajūriui (ypač Palangos kurortui) bus padaryta nepataisoma žala. Tačiau, įdėjus daug darbo ir energijos, ir parodžius neblogą organizuotumą, Lietuvos pareigūnams pavyko nelaimės pasekmes gan sėkmingai likviduoti, taip kad dabar Palangoje vasarotojai kokių nors ryškesnių pakitėjimų net nepastebi. Reikia tačiau nepamiršti, kad ir sąlygos kovoti su jūros tarša iš kranto pusės tarp Klaipėdos ir Palangos yra nepalyginamai geresnės, negu kad būtų nerijoje. Čia galima buvo greit sutelkti daug žmonių ir stambios technikos, įrengti laikinas teršalų surinkimo bazes, pasiruošti chemiškam ar biologiškam jų likvidavimui. Nerijoje tokių sąlygų nėra. Per neriją pravažiuoti tėra vienas nedidelio pralaidumo kelias. Į jį reikia keltis keltu. Pačioje nerijoje nėra nei stambių gyvenviečių, nei reikiamos bazės technikai aptarnauti. Žodžiu, Kuršių nerija būtų viena iš pačių nepalankiausių vietų išsiliejusios naftos pasekmėms likviduoti. O kadangi taršos likvidavimas pareikalautų daug technikos ir žmonių, tai pastangos savo ruožtu duotų ne tik naudos, bet ir žalos.

Tikėkimės, kad Lietuvos pareigūnams pavyks įtikinti Visasąjungines ministerijas naftos paieškų ties Kuršių nerija atsisakyti.

Z.V. Rekašius

laiškai

ARTILERISTAI IR AKROBATAI

(*Akiračiai* aplamai)

Jūsų mėnraštis yra laukiamas svečias mūsų namuose. Skaitytojai mėgsta teisybę be pagražinimų, o *Akiračių* skiltyse tą ir randa. Būtų gerai, kad leidinys pasirodytų dažniau.

K.J. Zara

Yucaipa, Ca.

Akiračius prenumeruoju nuo pat pirmo numerio. Su malonumu skaitau ir vis laukiu naujo numerio. Gaila, kad tenka sulaukti su dviejų mėnesių pavėlavimu, o norėtųsi gauti tą patį mėnesį.

Straipsniai visada įdomūs, liečia mūsų lietuviško gyvenimo aktualijas. Reikia jums pripažint nuopelnus už tiesą ir atvirą mūsų veiklos ir gyvenimo negerovių vertinimą. Atviras žodis, nieko nevyniojant į vatą, dabar yra ypač reikalingas, kai daugelis mūsų veiklos bei darbo įvykių yra pervertinami ir vienašališkai iškeliami į padanges. Taip, kad eilinis žmogus pasimeti, ar tikrai tas išgirtas įvykis, iškeltas sumanymas ar beatodairiai išgirta knyga yra to verti ir reikšmingi. Linkiu ir ateityje eiti tuo pačiu keliu.

Siunčiu prenumeratą ir mažytę auką. Stebiuosi, kaip su tokia maža prenumerata pajėgiate išsiversti. Gal todėl ir nebespėjate laiku mėnraščio išleisti. Tad ar ne laikas prenumeratą padidinti?

Stasys Dalius

Hamilton, Ont.

Gerb. Išminties Bokštai,

Jūsų žurnalas kartais įdomus, kartais labai banalus, o dažnai,—vartojate **intelektualinę akrobatiką**. Sakau sąmoningai, intelektualinę akrobatiką—horizontaliai, vertikaliai.

Bet vistik vertas pasiskaitymo.

L.E. Chmieliauskas

Melbourne, Australija

Šaudot žvirblius iš kanuolių, vyručiai—užsifundykit po čerką.

Milton Stark

Kalifornija

išeivija spaudos veidrodyje

LIETUVIŠKAS VILNIUS

Gegužės 22 d. popiežius Jonas Paulius parašė laišką Vilniaus vyskupijos apaštaliniam administratoriui vysk. Julijonui Steponavičiui jo 50 metų kunigystės sukakties proga.

Pagal *Tėviškės žiburių* liepos 15 d. numerį, tą žinią paskelbė Reuterio žinių agentūra, taip pat UPI ir Vak. Vokietijos katalikų agentūra KNA. Tą laišką lietuviškai išspausdino liepos 3 *Draugas*. Popiežius rašo:

Tad ištverk, Gerbiamasis Broli, ištverk Dievo meilėje, savo tikėjimo šventame išpažinime, drąsiame mūsų religijos liudijime. Tai teikia garbę tau ir Bažnyčiai.

Iš savo pusės meile, malda ir visais kitais galimais būdais būsiu su tavimi, ypač artėjant šešių šimtų metų sukakčiai nuo krikščionybės pradžios lietuviškajame Vilniaus krašte. Prieš šešis šimtmečius įsižiebusi šviesa teneišblėsta, bet tesušvinta visu savo grožiu, kaip mėnulis iškilęs giedrame danguje.

Vyt. Gedrimui išvykus ilgesnei kelionei po Vokietiją, iki kitų metų „Išeivija spaudos veidrodyje" skiltis bus protarpiais užpildoma kitų bendradarbių—Red.

akiračiai

(USPS 706 - 500)

The Lithuanian Monthly — Published monthly, except August and December, by Viewpoint Press, Inc., 6821 South Maplewood Avenue, Chicago, Ill. 60629. Subscription rates: $8.00 annually in the U.S., $8.00 in foreign countries; $1.00 per copy. Second class postage paid at Chicago, Ill.

•Šio numerio redakcija: D. Bielskus, K. Drunga, L. Mockūnas, Z. Rekašius, dr. T. Remeikis, T. Venclova, H. Žemelis; spaudos grafika A. Kurausko.

•Redakcija atsako už nepasirašytus straipsnius. Straipsniai, su kurių turiniu redakcija nesutinka, spausdinami tik pasirašyti. Slapyvardžiais pasirašyti straipsniai nepageidaujami. Skaitytojų laiškai turi būti pasirašyti ir laiškų skyriuje jie spausdinami, jei jų turinys liečia AKIRAČIUOSE svarstytus dalykus. Laiškai kitomis temomis gali būti spausdinami kaip straipsniai.

•Metinė 10 numerių prenumerata JAV - se — $8.00; kituose kraštuose — $8.00; atskiro nr. kaina — $1.00. Prenumeratas ir aukas čekiais ar piniginėmis perlaidomis prašome išrašyti AKIRAČIŲ vardu ir pasiųsti aukščiau nurodytu adresu.

Aukelės nepridedu, nes atvykęs į USA 1950 m., pasiskolinęs pinigų pradėjau leisti knygas, gaidas, plokšteles ir kitus liet. kūrinėlius. Durnelis karvelis, norėjo valstybėje valstybę sukurti. Turiu minėtų leidinių gal arti vagono, ir nežinau kur juos reik padėti. Gal Jūs protingi žmonės patarsite? Raila savo laiku siūlė išvežti į Markiet Parko aikštę ir sudeginti, man per toli ir, be to, dar reiktų sumokėti už transportą. Kaip AKYRAČIAI pinigų nesusikrovė taip ir aš, ką daryti? Bet juk ne viskas piniguose yra. O gal klystu?

J. Karvelis

Surfside, Florida

Jeigu Vilniaus kraštą lietuvišku vadina popiežius, kodėl dėl Vilniaus priskyrimo Lietuvos bažnytinei provincijai tokie perdėtai nedrąsūs yra išeiviai dvasiškiai?

KAIP PIRKTI „VOLGĄ"

Tie mūsų viršūnių nuostatai bendravimui lietuvių šiapus ir anapus geležinės uždangos, kuriais norima išspausti ir propagandinės naudos, yra iš anksto pasmerkti nesėkmei, jei jie priešingi realybei ir logikai. Taip vyko su sportininkų, muzikų, literatų bendravimų draudimais. Taip gali įvykti ir su aiškinimais apie palikimų persiuntimą artimiesiems Lietuvoje.

Balandžio 15 *Tėviškės žiburiai* Kanadoje paskelbė straipsnį „Testamentų klausimu", kuris parodo, kad realius tautiečių poreikius yra įmanoma suderinti su morale ir išmintimi. (Žiūr. straipsnį rėmeliuose)

Advokato Pacevičiaus rentabilingumo analizę paremia ir faktas, kad Sovietijoje juodojoje rinkoje dolerio kursas yra apie 3 rublius už dolerį, taigi mažai skiriasi nuo ten minimų 2.5.

Gegužės 20 *Tėv. žiburiuose* buvo įdėtas ilgokas laiškas adv. M.L. Šveikauskienės, Ph.D., kuriai „per 23 metų praktiką Amerikoje teko praktiškai susipažinti su Injurkolegija" ir jos „dolerių gaudymo metodais".

Pagal ją, „dabartiniu metu naudingiausias būdas palikimams į okupuotą Lietuvą persiųsti yra ten nuvažiuoti ir dolerinėse krautuvėse nupirkti paveldėtojams norimų prekių". Savo laišką ji baigia jausminiu argumentu: „Iš viso man darosi nejauku, kai kalbama apie bendradarbiavimą su sovietiška įstaiga, kuriai rūpi ne paveldėtojų nauda ir gerovė, o tik dolerių gaudymas iš Amerikos ir

Kanados palikimų".

Birželio 3 *Tėviškės žiburiuose* atspausdintas laiškas B. Beresnevičienės iš Toronto: „Aš esu vieno testamento vykdytoja, dėkinga adv. A. Pacevičiui už patarimus ir pagalbą. Buvau nuvažiavusi į Lietuvą dukart ir pasitariau su palikimo paveldėtoja. Ji pareiškė norą gauti palikimą certifikatais . . . Adv. A. Pacevičius turi patyrimo persiuntime palikimų per Injurkolegiją".

Kitas tos pat laidos laiškas „nustebintas *Tž* 1986 m. 21 nr. adv. M. Šveikauskienės duotais patarimais apie testamentus". Jo autorius, matyt, redakcijai artimas žmogus, nes pasirašo inicialais K. iš B. Jis aštuoniais punktais nurodo advokatės netikslumus.

Bene įdomiausia šių diskusijų asmenybė yra adv. Algis Pacevičius—jis yra Kanados lietuvių bendruomenės CV pirmininkas.

Amerika, tau dar toli iki Kanados!

PLAČIAUSI VANDENYNAI

Lietuvių kultūrą išvesti į pasaulį galime pakeldami mūsų renginių lygį ir sudarydami progą juos pamatyti galimai kompetentingiems svetimtaučiams. Šio pavasario *Draugo* koncertas galėjo būti tokia proga, jei atlikėjai būtų teisingiau įvertinę ir lietuvių publiką, ir kelis ten buvusius svetimtaučius (jų tarpe 6 instrumentalistus atlikėjus). Deja, pagrindiniai atlikėjai—šiaip neeiliniai lietuviai dainininkai—nebuvo tinkamai pasiruošę, o be to ir piktnaudojo publikos tikrą ar tariamą neišprusimą.

Tą koncertą mandagiai, bet dalykiškai įvertino Emilija Sakadolskienė kovo 29 *Draugo* kultūriniame priede.

Per sekantį mėnesį viena „nekritikė ir ne muzikos žinovė" (jos pačios žodžiais) surinko kelius JAV laikraščių įvertinimus dainininko Arnoldo Voketaičio gastrolių Amerikoje ir (kai kuriuos net neišverstus į lietuvių kalbą) pasiuntė *Draugui.* Ta nemuzikė, Stasė F. Semėnienė, kadaise yra skelbusi *Drauge*, kad išeivių sportininkų gastrolės okup. Lietuvoje esančios blogiau negu mirtis. Ir šį kartą ji pasijuto esanti atstove Sakadolskienės įpykintos „apstulbusios, piktokos, reikalaujančios tiesos" publikos.

„Operos solistai, dainininkai, aktoriai, žodžiu teatralai, nusimaną apie muziką, dauguma tiesiog unisonu nesutiko su kritikės įvertinimu". Toliau ponia nekritikė peikia recenzentę, kad „josios visai nematyta, ką reikėjo pastebėti, o buvo šniukštinėjama asmeniškuose priekabiuose". (Kokiuose?—d.b.). Arba vėl: „skaitant tokią vienašališką kritiką, kuri duoda kreivą vaizdą". Toliau: „. . . kaip viena veteranė Lietuvos operos solistė pagrįstai pyko, tai užgaulus, nemandagus, nekritiškas teigimas (ypač jaunai, neturinčiai jokios patirties)".

Tos veteranės priedangoje stovinčiai Stasei Semėnienei žinotina, kad Emilija Pakštaitė-Sakadolskienė (g. 1955) muzikės specialybę yra įsigijusi Čikagos ir Vilniaus universitetuose, buvusi mokytoja amerikiečių ir lietuvių mokyklose, dirbusi su Dainava ir su Čikagos lietuvių opera, iki šiol daug kartų savo neornamentuotomis recenzijomis *Drauge* ugdžiusi išeivijos publikos skonį.

Nuostabą kelia *Draugo* redakcijos liberalumas, taipinant tokią nedalykišką, nevengiančią asmeniškumų St. Semėnienės paklodę. Tuo labiau, kad ji nesigėdi klastoti ar nesuprasti recenzentės teiginių. Štai, recenzijoje priekaištas atlikėjams už ištęsimą „Der Hirt auf dem Felsen" pas Semėnienę virsta kritika autoriaus—Fr. Schuberto. Recenzija kritikuoja vidutiniškumu Čiurlionio kvarteto atlikėjus, o Semėnienė priekaištą perkelia visam Čikagos simfoniniam orkestrui ir jo dirigentui Solti. Recenzija gerai įvertina pianistą akompanuotoją, gi Semėnienė nusiduoda nesuprantanti, kad tas pagyrimas savaime nėra išplėstinas ir jo netiek geriems kolegoms dainininkams.

Draugo redaktoriai galėjo turėti ir tokią užkulisinę mintį apie St. Semėnienės laišką: kuo priekaištingiau jis parašytas, tuo skaitytojams bus lengviau įžvelgti „nekritikės ir nežinovės su patirtimi" tikrą vertę.

Po savaitės *Draugą* pasiekė antirecenzija—Richard Covello nepaprastai ornamentuota panegyrika apie tą pavasarinį laikraščio koncertą. Tas pažodžiui į lietuvių kalbą išverstas straipsnis *Drauge* nepasiekė kultūrinio priedo, o užkliuvo tarp skelbimų.

D. Bielskus

KAIP SUDARYTI TESTAMENTUS GIMINĖMS LIETUVOJE

Adv. Algis Pacevičius

Praėjusių kelerių metų būvyje ne vienas iš mūsiškių yra girdėjęs, kad specialiais atvejais verta kanadiškus dolerius siųsti tiesiog testamentinio turto paveldėtojams bei giminėms Lietuvoje. Man teko praktiškai gana gerai susipažinti su persiuntimo būdais ir patirti dolerio vertę rubliais.

Lietuvoje doleriai yra keičiami į vadinamus „vneshposyltorgo" čekius arba certifikatus. Tenai paveldėtojas ar įpėdininis už vieną kanadišką dolerį gauna dviejų rublių penkiasdešimt kapeikų (2.5) certifikatą. Keičiant dolerius į rublius, už kiekvieną rublį tenka mokėti beveik du dolerius.

Už certifikatus galima pirkti tik specialiose krautuvėse, kuriose yra daug geresnių, net iš Vakarų importuotų, prekių. Štai dėl ko certifikatai tenai lietuvių yra labai vertinami ir pageidaujami. Pvz. rusiškas automobilis „Volga" dabar kainuoja 15,900.00 rb. Sov. Sąjungoje iškeitus dolerius į rublius oficialiu kursu, „Volga" kainuotų per 30,000.00 dol. Dolerinėje krautuvėje „Volga" kainuoja apie 10,000.00 dol. Ta pati „Volga", mokant certifikatais, kainuotų 6,360.00 dol. (15,900 rb.: 2.5 dol.). Taigi aiškiai matyti, kad mokant certifikatais, atsieina žymiai pigiau.

Kuriais atvejais certifikatai paveldėtojui duodami?

1. Testamento autoriui-testoriui mirus, galima dalį arba visą užrašytą paveldėtojams **turtą doleriais siųsti į Lietuvą per „Injurkolegiją" (juridinė įstaiga)** Vilniuje ir prašyti iškeisti į certifikatus. Kartu reikia pasiųsti notaro patvirtintą testamento kopiją. Jeigu paveldėtojui yra palikta tik dalis turto ir nenurodyta suma, tai reikia kartu siųsti ir testamentinio turto ataskaitą. Tuo pačiu laišku galima siųsti ir atitinkamą sumą pinigų tarpvalstybine pašto perlaida (International Money Order). Betgi aš savo klientams dažniausiai siūlau pirmiausia siųsti visus dokumentus ir tik kai bus pranešta, kad viskas tvarkoje, siųsti pinigus per kanadišką banką. Kartais, kol dokumentai praeina per sovietines įstaigas, praeina nemažai laiko. Tačiau jeigu siųsta pinigų suma dėl kokios nors priežasties Lietuvoje patektų į klaidingą sąskaitą, tai Kanados bankas padės padėtį išaiškinti.

2. Testatoriui esant dar gyvam, taip pat galima siųsti paveldėtojui testamento skirtą dalį. Tokiu atveju reikia siųsti notarinę testamento kopiją ir „afidavitą" (prisaikdinto testatoriaus dokumentą), kuris paaiškina, kad testatorius yra vyresnio amžiaus ir nori, dar gyvas būdamas, išdalinti dalį savo turto.

3. Pirmos eilės giminei galima siųsti į Lietuvą pinigus doleriais, kurie gali būti keičiami į certifikatus. Pirmos eilės giminėmis laikomi tėvas, motina, brolis, sesuo ir siuntėjo vaikai. Betgi čia nurodomas giminių amžius: a. virš 60 metų, b. iki 18 metų, c. tarp 18 ir 60 metų, jeigu jie nedarbingi. Šiuo atveju taip pat reikia siųsti „afidavitą", patvirtinantį giminystės ryšius, ir Kanados pilietybės dokumento notarinę kopiją bei notarinę kopiją dokumento, nurodančio siuntėjo gyvenamą vietą Kanadoje.

4. Pomirtinę pensiją—„Survivor's Benefits" galima pasiųsti vyrui, žmonai, vaikams iki 18 metų amžiaus. Šiuo reikalu reikia kreiptis į „Canadian Pension Plan" įstaigą ir užpildyti specialų blanką. Tada pensija bus siunčiama numatytam asmeniui Lietuvoje per „Injurkolegiją", kuri, gavusi atitinkamą paaiškinimą, gautą pensiją išmokės certifikatais kiekvieną mėnesį.

Kaip minėjau, paveldėtojai Lietuvoje labai vertina certifikatus. Tačiau nėra jokios garantijos, kad ir ateityje šiuo būdu bus galima siųsti pinigus. Reikia ir toliau rašyti testamentus tokiu būdu, kad persiuntimas turto būtų paliktas testamento vykdytojo nuožiūrai. Mat niekas šiandien negali pasakyti, koks persiuntimo būdas ateityje bus geriausias: siuntiniai, nuvykus į Lietuvą dolerinė krautuvė, certifikatai, o gal kurį laiką teks palaukti aiškesnių žinių. Tai yra gana sudėtingos taisyklės, pagal kurias testamento vykdytojas turės apsispręsti, kokį pasirinkti būdą testamentinio turto persiuntimui.

Dar tenka pridurti, kad siunčiant didesnę pinigų sumą į Lietuvą, ne visuomet ji visa išmokama certifikatais iš karto. Už neišmokėtą certifikatų dalį yra mokamos palūkanos, bet mažesnės kaip Kanados bankų taupmenų sąskaitose. Tad labai svarbu, jog testamentas būtų surašytas taip, kad vykdytojams būtų leidžiama ne visą palikimą siųsti iš karto. Betgi ir čia yra gana sudėtingų reikalavimų, kuriuos reikia įrašyti į testamentą, idant vykdytojas galėtų laisvai atlikti savo pareigą.

Dėl to patartina, rašant testamentus, kreiptis į lietuvius advokatus. Jiems tos problemos yra gerai žinomos, ir jie ne tik **teisiškai, bet ir praktiškai galės savo tautiečiams tiksliau išaiškinti, kaip naudingiau surašyti testamentą savo giminaičiams Lietuvoje.**

(„Injurkolegijos" adresas: Vilnius. J. Janonio g-vė Nr. 4)

APUČIO „KELEIVIO NOVELĖS“

LYG VEIDRODŽIO ŠUKELĖ

Nepažįstančiam ankstyvesniųjų J. Apučio rinkinių (o jų daug: *Žydi bičių duona, Rugsėjo paukščiai, Horizonte bėga šernai, Sugrįžimas vakarėjančiais laukais, Tiltas per Žalpę*) skaitytojui, naujosios autoriaus knygos pavadinimas—*Keleivio novelės*—gali pasirodyti nevykęs. Tiesa, kelionių, klajonių rinkinyje tikrai nestinga. Nenubuvojantis namuose pasakotojas nuolat kažkur juda, kažkur pakeliui, sutinka žmones, su jais šnekteli. Bet negi pavadinsi novele apsakymėlį, kaip pvz., „Pažinimas“, kurio turinį sudaro pašnekėsių, važiuojant traukiniu, apie vagišiavimą, girtavimą ir t.t. sąvadas? Arba „Nakvynę virš Vezuvijaus“, kurioj atpasakojama kita varginga kelionė traukiniu, kada įsibrovę tešlagalviai sportininkai (autorius juos vadina „duralėjais“) uzurpuoja visus patogesnius gultus, palikdami pasakotoją niurksot prisiglaudus prie „baisiausiai nėščios merginos“, kurios „pilvas buvo nelyginant didelis baltas krepšys“. Vargu ar jiems tinka novelės, bent klasiškosios, aptartis. Tai veikiau reportažai, etiudai, piešinėliai anglimi ar tušu. Galbūt būtų galima juos pavadinti metražu dokumentiniam filmui. Šia prasme ankstyvesnis J. Apučio rinkinys, *Sugrįžimas vakarėjančiais laukais,* savo fokalizacija į vieno kaimo istoriją, į tuos pačius veikėjus dar labiau panešėjo į tokį *cinéma-vérité*. Kas be ko, nuspalvintą kitokios nuotaikos, siausmingesnį, pilnesnį valiūkiškos dvasios, bet iš tikrųjų, nežiūrint autoriaus pastangų grupuoti apsakymus į ciklus, nemažiau „mažagabaritinį“ ir padriką.

Keleivio novelės, nežiūrint tariamo slidinėjimo paviršium, yra tuo pačiu metu savaip vientisas, organiškas. Tikriausia todėl, kad visus apsakymus jungia krūvon centrinė pasakotojo figūra. Kas jis toks, kokio amžiaus, profesijos, išsilavinimo, skaitytojui neleidžiama atspėti. Sakykim, tai autoriaus *alter ego*. Bet viena aišku, jo lūpomis nešneka žurnalistas-reporteris, siunčiamas atlikti kokį tarnybinį uždavinį, nupliekti apybraižą apie kokią konkrečią vietovę, įvykį ar žmogų. Tokio specifiškumo knygoj nėra. Priešingai, tai savotiškas bastūnas, kuris keliauja per pažįstamą, dažnai pasikeitusį peizažą, stebi, fiksuoja aplinką ir žmones Žemės keleivis, kurį neišvengiamai pasiveja praeitis, sujaukianti jo ramią kontempliaciją, praverianti sieloj neužgijusias žaizdas arba atverianti tikrovės nuožmybę.

Apsakymėlių knygoj nemaža—22. Ne visi jie sumontuoti pagal tą pačią diagramą, bet ji kartais banali. Kaip, sakykim, „Vienišoj sodyboj“. Pasakotojas važiuoja automobiliu Merkinėn. Priima pakeleivę. Pamažėli toji išsipasakoja kur vykstanti, kodėl vykstanti. Jos istorija—tai meilės painiavų istorija, bet jinai pasakojama tokiu paprastumu ir atvirumu, jog vairuotojas, savo ruožtu, prisimena, o gal prasimano, jį ištikusį pergyvenimą, parodantį kaip reti ir nuostabūs būna žmogiškumo proveržiai blausioj žmogaus egzistencijoj. Visai panašios struktūros yra ir apsakymas „Nesmagu, kad lieka vienas“. Tik čia pakeleivis yra vaikysčias našlaitis. Kartais tie atsitiktiniai susitikimai gražina pasakotojui tikėjimą žmogumi, bet dažniausia vien paaitrina, „atrakindami atmintį“, vienumos savijautą, praeities slėgį („Vaišvila pasuka iš kelio“, „Ratu palei ežerus“, „Kaip prabėgo ir vėl prabėgs trisdešimt metų“). Žodžiu, vyraujanti rinkinio tonacija yra minorinė. Toji melancholiška gaida yra visiškai skirtinga nuo ankstyvesnio rinkinio—*Sugrįžimo vakarėjančiais laukais*—bendros atmosferos, kur J. Aputis smagiai pynė istorijas apie savo *macho* mužikėlius, mirkstančius baltakėj. Apie kaimą, veikiau primenantį kazokų siečę.

Vos vienas apsakymas—„Susipažinimas su žilagalviu senuku“—turi kažką panašaus į tuos kupinus vėjavaikiškos dvasios etidus. Jis parodo autoriaus ironišką distanciją nuo vaizduojamojo objekto ir galėtų būti palaikytas didaktikos plėve padengta gyvenimo negerovių iliustracija. Tenka pripažinti, kad jis skiriasi nuo įprastinių, dorovingų, „programinių“ rašinėlių. Savaime aišku, esama satyrinio elemento tame „tikro kaimo žmogaus“ portrete. Tačiau tas Vinculis nepaprastai simpatingas savo „vertimusi per galvą“, savo „pramprekyba“ grybais ir keltaviena su „dažytalūpėmis“ moteriškėmis, pro baltus dantukus tariančiomis žodį „Pribaltika“. Aputis išsiverčia be priešpriešais statomų pozityvių herojų ir išvengia atviro moralizavimo. „Susipažinimas su žilagalviu senuku“ yra vienas gaiviausių, šventadieniškiausių rinkinio apsakymų, o tačiau jis visvien išeivijos skaitytojui atrodo škicu, kone iškrentančiu iš rinkinio visumos. Gal net sovietine Horatio Alger mito versija.

Nėra ko slėpti! Tenykštė literatūra, kad ir kažin kaip dievagotumėmės, išeivijos skaitytojui yra visų pirma įdomi savo pažintine verte. Lyg veidrodžio šukelė, atspindinti tenykščio gyvenimo skaudulius. Ar ne todėl gardžiuojamės Avyžiaus romanėlių (*Chameleono spalvos, Degimai*) „drąsumais“. Tuo atžvilgiu J. Apučio *Keleivio novelės* skaitytoją nuvilia sensacingumo stygium. Jokių čia orgijų nomenklatūristų dačiose, jokių raikomo pirmininko širdies skausmų bei pareiginių kolizijų. Vien kaimo buitis, paprasti kietaskūriai žmonės, besidžiaugiantys kad Estija pasivijo civilizaciją (dabar ten maukia vodką stiklinėmis, kaip ir Lietuvoj). Vien „duralėjai“ sportininkai arba nemažesni glušai sporto entuziastai, kurią tikimybių teorijas apie tai, kuriam žiūrovui tėkš futbolas į „marmūzę“. Žodžiu, pilkas, nuogas kaip granitas, nuobodus gyvenimas, kai net kalaitės nudobimas (tarybinė „Brisiaus galo“ versija) tampa grandioziniu įvykiu („Šūvis po Marazyno ąžuolu“), kai gįžlaus būdo senukams ligoninėj vienintele pramoga lieka ūdyti savo žmonas („Kostiumas Jeronimui“). Nenuostabu, kad kartais Apučio etiudai praskamba neužgavę skaitytojuje jokios stygos ir bematant užsimiršta. O jei kas lieka atmintyje, tai bendra nuotaika—slogi, kankinanti. Arba fragmentai, paskiri pasažai. Panašiai, kaip prisimena, pervertus poezijos rinkinį, paskiri posmai ar eilutės. Ir tas palyginimas ne atsitiktinis.

Apučio prozai jau seniai pripažintas lyriškumas, sugebėjimas taikliai pagautų detalių pagalba sukurti reljefiškus poetiškus reginius. Visa tai aptinkame ir šiame rinkinyje:

Medžių lapai džiuvo, nugeltę krito žemėn, o plentu į abi puses zujo ir zujo mašinos, būreliai žmonių, laukiančių stotelėse, keldavo rankas, lipdavo į sustojusius automobilius, o atvažiavęs autobusas surinkdavo visus ir nusiveždavo. Stotelė tuščia būdavo neilgai: iš vienos ar kitos pusės pasirodydavo moterys su nešuliais, koks vyras, po pažastim pasibrukęs nuobliuotą lentgalį ar keturkampę siją, vaikai su motinomis ar senelėmis, vyrai su kastuvais ir krepšiais—žinojome, kad netoli, tenai, kur baigiasi didžiulius plotus užimantis ligoninių miestelis (baisiai skamba šities du žodžiai) žmonės turi sodus ir dabar skuba kaip įmanydami užbaigti rudenio darbus. Kol mes, dryžuotieji, čia atkeliavę iš miestų, kaimų, iš toliausių Lietuvos pakraščių, gyvenome tarp savųjų . . .“

Ne taip lengva apibūdinti Apučio prozos lyriškumą. Ji, visų pirma, nesentimentali. Jo kalba anaiptol nėra žodinga, etnografiškai puošni ar pilna tarmybių. Jo stilius veikiau pasižymi sausumu, precizija, čechovišku santūrumu. Ne kažinkiek joje ir lyrinių digresijų. Net ir apsakymuose, kuriuose skamba vaikystės atsiminimų ataudais sukurtos meditacijos apie įveiktus gyvenimo sunkumus („Lidija Skoblikova ir tėvo žingsniai“, „Šviečiančios vilko akys“, „Vakarėjant gražios dobilienos“) nekažinkiek elegiškumo, ar, kaip sakytų V. Kubilius, „sklandymo vaikystės atsiminimų graudesyje“. O jei esama graudulio, tai jis kitoks. Neurotiškesnis. Vaikystės dienų nostalgija toli gražu nenušvinta idiliškoj, auksinėj dulksnoj. Bet kaip tik tame santūrume, emocinėj savitvardoje, tame „neišskydime“ ir glūdi Apučio talentas. Autentiškumas ir rašytojiškos apgaulės.

Brandžiausiu *Keleivio novelių* apsakymu, ar bent kaupiančiu išeivijos skaitytojui didžiausią informacinį krūvį yra, novelė „Vakarėjant gražios dobilienos“. Pirmą kartą ją perskaičius, susidaro įspūdis, kad tai neataušusios aktualijos gabalas, vaizduojantis visiem žinomą netvarką sveikatos apsaugos sektoriuje. Tai pavaizdavimas vargų, į kuriuos įstumia paprastą žmogelį biurokratai, reikalaują apvalių (ne trikampių) antspaudų ant gydytojo pažymėjimų. Sūnus atgabena sunkiai sergantį tėvą miestelio ambulatorijon, eina nuo Ainošiaus pas Kaipošių, kol gauna tuos popieriukus, vaistus, kol ateina laikas keliaut į namus. Tai, galima sakyti, pagal „Bildungsromano“ kreivę sukurtas dalykėlis. Vaikas susiduria su anarchija, visokiais biurokratais, praturtina savo gyvenimo patirtį, išmoksta gintis. Tačiau ir tėvas turi savo „Bildungsromano“ liniją. Jis irgi atlieka kelionę, parengiančią jį kažkam naujam. Atsisveikinimui su žeme, su dobiliena, kuria jis ropoja pavėsėlin, paskui su pakelės medžiais, su ūkio padargais, pasitinkančiais jį prie sodybos, idant jis pareitų pas mirusius kaimynus, pas senolius, kopinėjančius bitutes. Bent tai įtaigoja paskutinės novelės pastraipos ir simetriškai pasikartojąs kieme tarp kalakutžolių stovinčios, ant prijuostės rankas susikeitusios motinos vaizdas.

Kas pažymėtinai brandu šioje novelėj su liuosos kilpos atomazga, tai kad Aputis groja įvairiais registrais. Stebina, kad niekur jaunasis herojus nepavadinamas vardu. Apie jį kalbama kaip apie vaiką ar sūnų. Tačiau jo reakcijos į visus įvykius anaiptol ne vaikiškos ar sūniškos. Tėvo kančias jis stebi daktarišku, blausiu žvilgsniu. Bejausmiai . . .

. . . Kai prie daktaro durų pirma jų liko du žmonės, vaikas išėjo į ambulatorijos kiemą, susirado pasienyje išsitiesusį tėvą; nuo abiejų kojų kaliošai buvo nukritę, galva persikreipusi, pasvirusi į šalį—jis snūduriavo. Žmonių jau buvo gerokai apmažę, ne vienas gavo išrišimą ir nuėjo savo keliais.

— Ar jau?, kažkaip abejingai paklausė tėvas, maudamas ant kojos kaliošą.

— Du žmonės beliko prieš mus.

* * *

. . . Į kabinetą įeidavo vis nauji ligoniai, o su jais kartu ir koks daktaras ar seselė; prasivėrus durims sūnus matydavo pasienyje ant kušetės paguldytą tėvą, sulenkusį kojas, net iš čia, iš koridoriaus, buvo aišku, koks išpampęs ar pamėlynavęs jo pilvas. Gydytojas vis spaudė jį, maigė, ir

klausimėjo: ar taip skauda, o taip labiau, o šitaip?

Jokio patoso, jaustukinio stiliaus, jokių gražmenų šioj gyvenimo iškarpoj. Vien aprašyminis sausumas, natūralistinis braižas. O tačiau kaip taikliai tos „antropotekos" ritualas palyginamas su slinktim prie „spaviednyčios" (klausyklos)—„gavę išrišimą!" Nenorom skaitytojui dingteli mintis, kad vaikui tie prisiminimai išliks visą gyvenimą, palikę randą jo sieloj. Bet Aputis to nesako. Veikiau priešingai. Jau dabar vaikas stebi savo tėvo kančias tuo pačiu klinišku abejingumu, kaip ir personalas. Jei kelionė ambulatorijon parengė tėvą susitaikymui su likimu, tai sūnų jinai išmokė rezignacijos, susitaikymo su tikrove. (Panašiai rėžia skaitytojo ausį pasakotojo nuolatinis būsimosios motinos vadinimas „moterim su kalnu" apsakyme „Nakvynė virš Vezuvijaus".

Tokio antrinio plano persišvietimo filigranoj esama daugely šio rinkinio apsakymų, kada pro tariamai apybraižinius vaizdelius ir šiurkštumo luobą prasišviečia Apučio gailesys, susirūpinimas žmogumi. Beveik norėtųsi sakyti, kad pagrindine autoriaus intencija yra pasakyti skaitytojui, kaip sunku gyvenime, toje santvarkoje, išlikt švariu ir žmogišku. Kaip minėjom, beveik visada kažkur Apučio keleivį pasiveja pėdinanti iš paskos praeitis. Susimąstymai. Nelauktas mazgelis, užrišąs kažką, apie ką ilgai nesąmoningai buvo galvota, ir kas staiga randa savo ištarmę:

— Šitaip, Vincai! Šapeliai esame ir tiek! Avižos plunksnelytės!

— . . . Žvilgsnis sustoja ties tolimu, miglotu, violetiniu horizontu, švelniai kutenantis ilgesys, skaidrus gerumas persmelkia viską. Pagalvojo kaip baisu yra dabartiniam žmogui, kuris, palyginti, nemažai žino, nemažai girdėjo, taip nedaug ką gali padaryti, ir taip nedaug ką matęs . . .

. . . Dabar, šiandien pagalvojau, kad jus čia gali kai kas net erzinti, tie susimaišę laikai—vakar, kadaise, seniau . . . Ką galiu padaryti? Patikinti, kad vieną sykį ims ir jums maišytis! . . .

Verta paminėti, kad tų „susimaišiusių" laikų dimensiją, tuos reginius, išnyrančius iš „gilios ir tamsios praeities duobės", Aputis sugeba perteikti ypatingu glaustumu ir pakaruokliško humoro jėga. Yra, sakysim blyksnis į tą laikmetį, kai grūdo žmones į kolchozus, kai „rinko" Vaišvilą pirmininku:

— Su visais eisi — kitoks žmogus būsi! . . .

— Tamsta nori — ir būk!

Žmogus iš apskrities supyko. Visada pyksti, kai esi numatęs padaryti greitai, o tau kas nors maišo. Gerai, kad buvo ir kitas garbingas svečias—su mėlynu lietpalčiu ir kerziniais batais. Jis apramino abudu:

— Tamsus kaip naktis! Duokim laiko, tegul apsigalvoja!

Pagalvoti teko dvaro svirne, galvojo daug galvų. Kitos dienos popietę visi savo sklypus sujungė į apibendrintą plotą.

Yra užuomina apie išvežimus:

Gelžkelio stotis. Toks gražus tada buvo ruduo, bet jau vėlyvas, jau medžiai stuksojo be lapų. Tomis dienomis Vincas buvo pradėjęs skaityti knygą plonais viršeliais. Jos pavadinimas buvo Niso . . . *Krūvos žmonių palei bėgius sėdėjo ant maišų, dėžių, lagaminų. Į vieną vagoną skubiai kraustėsi seniai, moterys, vaikai, toliau vis suūkčiodavo garvežys, kažkas trinksėjo, ir iš už posūkio netrukus pasirodė daug lentomis apkalinėtų vagonų, jie riedėjo tais bėgiais, palei kuriuos sėdėjo žmonės. Jiems artėjant, kelios moterys pravirko. Visada sunku atsisveikinti.*

— Ar supranti?, paklausė Bronius.

— Suprantu.

— Gerai viską įsidėmėk, Vincai! Įsidėmėkim! Parvažiavę, jie pasakojo namiškiams, ką matė, bet namiškiai iš kažkur jau žinojo, jau žiojėjo duonkepė krosnis, o motina pjaustė plonomis riekėmis duonos kepalus ir, sudėjusi ant skardos, tas riekeles šovė į karštį.

— Užteks. Kiek gali džiovinti — pasakė Vinco tėvas.

Užteks, iš tikrųjų užteks.

Tai tolimi, labai tolimi įvykiai ir galbūt galima, leistinumo ribose, šiandien juos prisiminti kreiva grimasa ar atodūsiu. Bet nusavinimo, sauvalės ir smurto dirsė pasisėjo jaunose sielose. Ir pasakotojas kitur prisimena, kaip, ieškodami kapeikų jo kelnėse, draugai jį buvo išrengę ir trenkė į pavasarėjančios upės duburį. Paskui pamėlusį apmėtė karvamėšliais („Be pavadinimo"). Arba prisimena, kaip grūdino jo valią Gvildys, traiškindamas savo plaštaka jo vaikiškus pirštus („Balta, balta buvusio laiko dėmelė"). Arba dar visai neseniai, kaip nupylė socialfašistiniu išdidumu pieninininkas Marazyno kalaitę. Žodžiu, trogloditinio, sugyvulėjusio žmogaus, „apgniaužusio niekšystės virvę" figūra dažnai sutavaruoja knygos puslapiuose. „Kodėl taip dažnai tuos, kurie savo vikšrais negailestingai važiuoja per mūsų nugaras", klausiasi autorius, „paliekame nejudinę, priimame juos kaip savaime privalomus, lyg pats Dievas juos tokius mums būtų siuntęs?"

Žinoma, ne jam atsakyti. Viešpataujantį visuomenėj smurtą ir jėgos kultą Aputis pasitenkina aprašyti su didele skalsa, primenančia Isaac Babelio braižą:

Traktoristo ir agronomo gyvenimas baigėsi irgi panašiai; traktoristui pasirodė—o gal taip ir buvo—kad agronomas lenda prie jo mergaitės, tad sykį pasigėręs, išsivedė agronomą iš šokių salės į lauką, pabaksnojo, o paskui—reikia manyti, netyčia—sudavė traktoriaus vikšro pirštu per galvą, ir agronomui neberūpėjo keltis.

Itin įdomiai tą visuomenės negalią spirtis brutalios jėgos siautėjimui atskleidžia novelė „Įveikti save", vaizduojanti auklėtojo darbą. Mokytojas duoda klasei rašinį „laisva" tema—„Įveikti save". Paskui skaito jų rašinius. Labai panašią temą, jei neklystu, buvo pasirinkęs J. Baltušis viename savo apsakymėlių. Tik tenai mokytojos vyras skaitydamas rašinius pasipiktina „antitarybinėmis", ***ne-košer*** vaikų mintimis, ir žmona turi jį raminti, kad ko gero negautų apopleksijos. Čia mokytojo anaiptol nepapiktina mažulėlių mintyjimas. Jį veikiau išgasdina jų noras kovot su sauvaliavimo reiškiniais. Tačiau jis pats, atsidūręs konkrečioj tokio smurto akivaizdoj, yra bejėgis ir težino vien kaparnotis per griovį.

Visai kita yra ir temos traktuotė. Baltušio (?) pasakojimas vienkinkis, su aiškia užuomazga ir sąryšingumu. Apučio—kažkaip sudurstytas iš nevienodos spalvos skiaučių. Perkrautas. Einančiam į pamoką mokytojui įkrenta į batą akmenukas, kurį reikia iškrapštyt. Pauzė. Vietovaizdžio eskizas. Paskui seka scena su vaikais, kai mokytojas duoda klasės darbą; jie murma. Nelauktai mokytojas užsnūsta ir sapnuoja, kad vaikai iš jo tyčiojasi, su juo nesiskaito, kad jam nusmuko kelnės. Dar vėliau herojui grįžta atmintin vaikystės prisiminimai. Juos pertraukia susimąstymas ką iš tikrųjų reiškia „įveik save". Trikdo ir pro langą matomi kasdienybės reginiai. Vėliau jis skaito vaikų rašinius, keliauja namo. Čia jį aptaško purvais pravažiuojanti mašina. Kai jis ima keiktis ir grasint kumščiu, iš jos

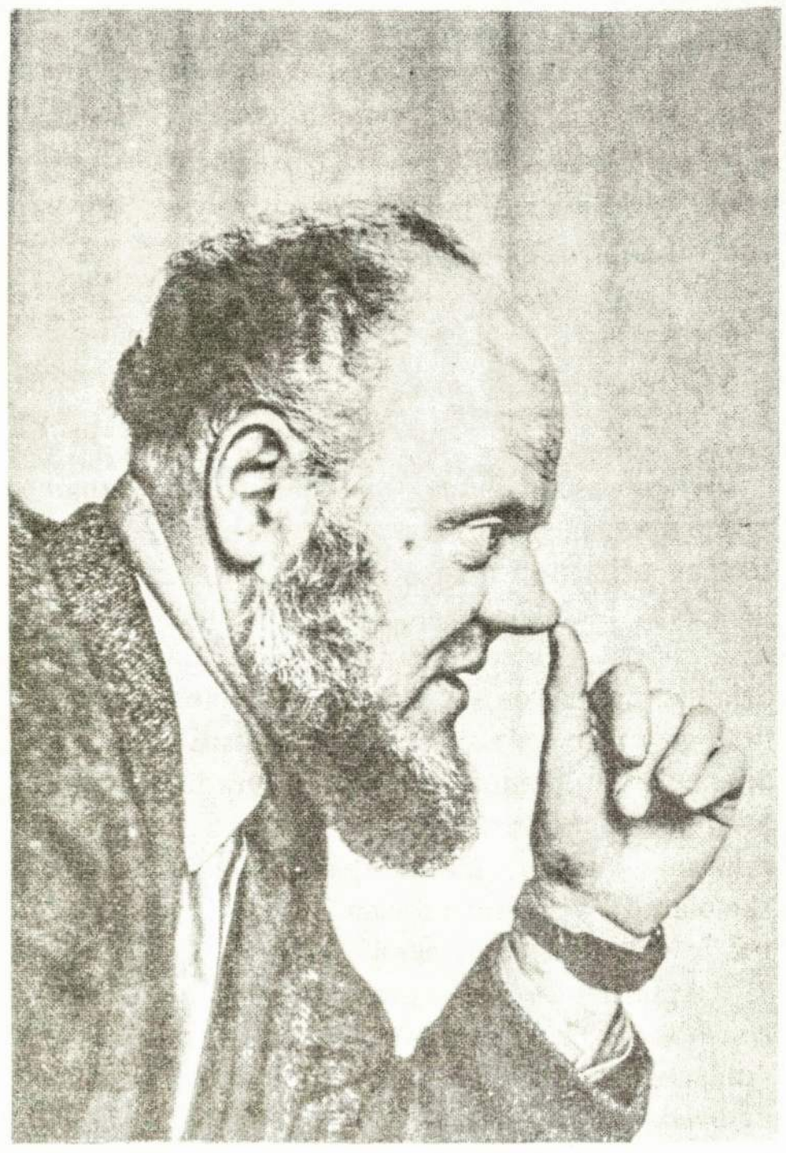

Juozas Aputis (A. Baryso nuotr.)

išlipa trys grėsmingi, juodais kombinzonais apsirėdę bernai. Sprukdamas per griovį, mokytojas išsipurvina šlyne. Vyrai išsikvatoję nukrypuoja atgal į kalvą „atsukę savo plačius užpakalius ir dar platesnes nugaras".

Jokio paaiškinimo, jokio komentaro. Atrodo, kad bent pradžia apie įkritusį batan akmenėlį prikabinta be reikalo. O tačiau antrukart perskaičius pasimato, kad viso šio punktyro dėka mokytojo buitis, ir aplamai gyvenimo problematika Apučio novelėj pavaizduojama kur kas dinamiškiau, meniškiau ir tragiškiau negu Baltušio tradicinio sukirpimo apsakyme. Beprasmiška reikalauti iš vaikų šnekos apie „įveikimą savęs", jei gyvenime nuolatos įkrenta žvirgždai, neleidžią žengti. Tas epizodėlis, atseit parengia intrygos vystymą. Nors iš karto Apučio apsakymai pasimato apybraižiniai amorfiškos tikrovės gabalai, perkelti į popierių, iš tikrųjų jie dvelkia dvasingesnio, poetiškesnio gyvenimo ilgesiu. Visada esama kažko čechoviško, begaliniai paprasto ir begaliniai tiesaus Apučio rašte. Kažkokio savęs klausinėjimo, kuris retai kada prabyla retorika, kaip kad šioj (vienintelėj) vietoj rinkinyje:

. . . Pilį paliko nesmagus, galvodamas apie tai, kas iš mūsų dienų ateinančiam laikui stovės pilių vietoje, kas po šimtmečių privers virpančiais pirštais čiupinėti paprastą akmenį? Kas vers tikėti materialiai apčiuopiama tiesa, kurią mūsų dienoms perdavė ežerai, šitos salos, pilies akmenys? Pagalvojęs suprato, kad mūsų dienos šimtmečiams nepaliks tokių magiškų akmenų.

— Esame suskilę kaip atomas—mąstė jis. Esame ne kategoriški, kiekvienas mūsų darbas ir veiksmas yra tiktai akimirkos plykstelėjimas. Negalėdami ilgam būti prisirišę prie vieno daikto, vienos tiesos, mes esame moraliniai, dvasiniai unguriai, todėl nebegalime išgyventi nei didelių tragedijų, nei didelio džiaugsmo,—mąstė jis, vilkdamas kojas mediniu lieptu, vis labiau toldamas nuo pilies, kurią supo visiška tamsa, rūkas ir atsisveikinimo nuotaika.

— Ką paliksime? beveik balsiai paklausė

(tęsinys sekančiame psl.)

Lauke pradeda lyti.
Tai užsimetu paltą,
ir, kaip Šilerio romantikai,
truputį piktai,
truputį liūdnai —

lėtai, koja po kojos
einu šlapia, prikimšta
gatve,
paskendęs į save —.

(Dienoraščiai, 11 psl.)

Dienoraščių būna visokių. Vieni daugiau visuomeniniai, bandantys kiek plačiau ir galimai tiksliau užfiksuoti dienos įvykius, sutiktus žmones, jų veiklą, būdo bruožus, kiti yra daugiau asmeniniai, skirti vien rašančiojo išgyvenimams, įspūdžiams, nuotaikoms atskleisti, paliečiant vien tik tiesioginiai paveikusius išorinius atsitikimus. Būdingiausi visų dienoraščių bruožai yra nuoširdumas, atvirumas, nesivaržymas išsipasakoti savo intymiausių minčių, kurios paprastai viešai nėra skelbiamos, vengiant ne vien savęs inkriminavimo, bet ir galimo kitų asmenų įžeidimo.

Aptardamas „dienoraščio" sąvoką *Lietuvių enciklopedijoje* J.(uozas) G.(irnius) pastebi, jog „mūsuose niekas nėra pats savo D. skelbęs, nes lietuviškasis intymumo jausmas yra nepalankus asmeniniam gyvenimui viešumon kelti" (IV t. 535 psl.). Nepadarė čia išimties nė Jonas Mekas, savo penktąjį eilėraščių rinkinį pavadindamas *Dienoraščiai 1970-1982* gal daugiau perkeltine „sielos apnuoginimo" prasme.

Tiesa, nėra pagrindo abejoti J. Meko nuoširdumu, kada jis sako: „sėdžiu / geriu alų" (1), „bastausi" (4) ar „neapkenčiu automobilių / triukšmo" (10), kada prisipažįsta nesuprantąs „nei Salio Šemerio, / nei Sandburgo, nei / Majakovskio" (10), sakosi galvojąs „apie / Henri Gaudier-Breszką / ir Leoną / Lėtą" (32), „apie Kudirką, / Basanavičių, / Anykščių šilelį, / Voronežą" (51) ir pagaliau, giriasi skaitęs „Plato, / Augustiną, / ir Šventą Joną" o tik „Tarp kitako, (. . .) Kantą, / Jėzų Kristų, / Heidegerį, ir / Dantę" (66) . . . Nesunkiai būtų galima sutikti ir su tuo, kad visos šitos reveliacijos yra tikrai svarbios. J. Meko gyvenime ir eilėraščių kontekste atskleidžia esminį jo asmenybės bruožą (nebūtinai kaip tik tą, kurį pats poetas norėjo parodyti), tačiau vargu ar būtų galima čia įžiūrėti nors dalelę to intymumo, kurį rinkinio pavadinimas kad ir iš tolo suponuoja.

Dienoraštišką „sau rašymą" J. Meko rinkinyje daugiau primena dažnas įprastinių gramatikos ar sintaksės taisyklių nepaisymas, tartum prileidžiant, jog adresatui tokie „formalumai" iš viso nereikalingi. Panašiai gal būtų galima aiškinti ir perdėtą žodinį taupumą, ne kartą visą eilėraščiui skirtą puslapį užpildant tik dvejais ar trimis dviaukščių ar triaukščių pavienių žodžių stulpeliais, kuriuose dominuoja iki kaulų apnuoginti daiktavardžiai. Vieno trumpo sakinio eilėraščių apie daiktą — simbolį, apsuptą keliais jį laiko ar vietos erdvėn įstatančiais įvaizdžiais, ne kartą išreikštais tikriniais vardais—yra gana daug. Iš eilėraščio į eilėraštį, iš posmelio į posmelį kiek kitaip perstatinėjami tie patys žodžiai, tragedijas simbolizuojantys vietovardžiai . . . Iš tolimos vaikystės žaidimų atklydusi ir tik vienam autoriui gal ką nors besakanti talaluška . . . Lygios, lieknutės vienažodžių, dvižodžių įvaizdžių kolonos, dvieilių, trieilių posmelių grandinėlės ir „palaidi žodžiai" nesulygiuotose eilutėse . . .

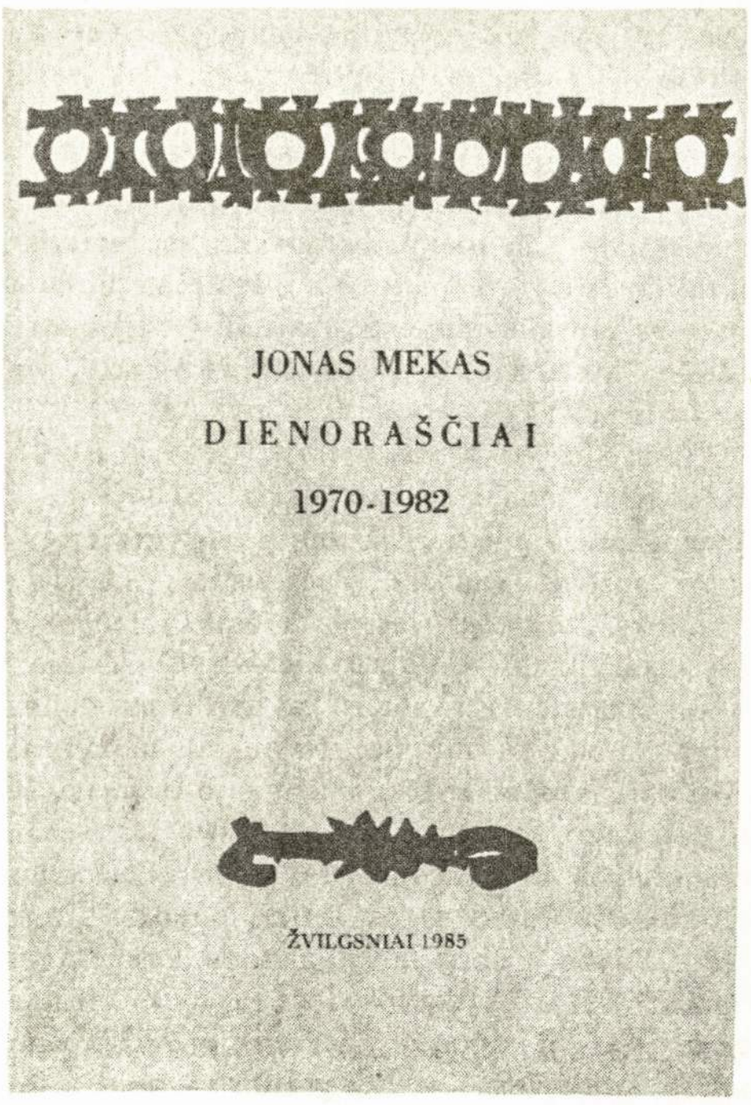

Minimalistiniai *Dienoraščių* posmeliai žymiai artimesni vos ne prieš dvidešimtį metų išleistiems *Pavieniams žodžiams* (1967), negu ne taip tolimos stovyklinės praeities nostalgijomis perpildytoms *Reminiscensijoms* (1972), kurias ir čia retkarčiais atpučia „geltonas Kaselio / vėjas" (45). Dar rečiau galveles kyšteli „raudoni dobiliukai", padvelkdami gal dar *Gėlių kalbėjimu* (1959) ar net *Semeniškių idilėmis* (1948) . . . Nustelbia jau vėlyvesniųjų laikotarpių prisiminimų inventorius sausesniais žodžiais, niūresnėmis spalvomis ir nykiomis tuščio popieriaus pauzėmis . . .

O vis dėlto, užvertus šiuos kuklių ir žodžiais skalsių 76 eilėraščių *Dienoraščius,* tenka nustebti, jog jie parodo autorių ir vėl kiek kitonišką, pakankamai originalų, kalbantį dažniausia gana efektingai ir daug pasakantį ne vien apie save patį, bet ir apie visą epochą.

Jonas Mekas, *Dienoraščiai.* Išleido Žvilgsniai. Puslapiai nenumeruoti. Kaina nepažymėta.

* * *

Atstumai ardo tavo tėkmę.
Gūdžius ieškojimus kasdien
užrašinėji. Perrašai. Suplėšai.
Minutės aštrios tavo nubudimus
plėšo, duslius kartojimus už durų
negali išstumti.

(Aidinčios upės, 69 psl.)

Intymiam asmeniškam dienoraščiui labai artimas ir Aldonos Veščiūnaitės antrasis eilėraščių rinkinys *Aidinčios upės.* Tiesa, priešingai J. Mekui, ji veik niekada nevartoja pirmojo asmens. Nebent rašydama „Laišką", skaitytoją savotiškai įvedantį į trečiąjį ir patį dienoraštiškiausią rinkinio skyrių „Nesudrumsti ežerai", kuriame poetė gana paprastai ir aiškiai pasakoja apie savo darbus, norus, nuotaikas, mintis, įspūdžius besiklausant muzikos, stebint paveikslus, stovint „Duryse į sodą" ar medituojant „Aidą dainoj".

Priešingai J. Mekui, savo eilėraščius vien tik sunumeravusiam, A. Veščiūnaitė juos dažniausia gana aiškiai vietos ar „Laiko erdvėje" (paskutinis skyrelis) lokalizuoja pavadinimais arba konkrečiais vietovardžiais (Firenze, Pilėnų kalnas, Melburno avietės), veiksmo bendrybinių vietų (Lauke akmenuotam, Kalno viršūnėj, Upės pakraščiu, Bibliotekoje) ar laiko bei aplinkybių (Popietė, Prieš sutemstant, Lyjant, Rugsėjo pakrašty) nurodymais padėdama skaitytojui orientuotis ir nors dalinai susigaudyti perdėm abstrakčiuose jos nuotaikų „Niuansuose". Pastaruoju žodžiu pavadinto skyrelio eilėraštį „Kai mėnulyje" užbaigianti data („dvidešimto / liepos / tūkstantis / devyni šimtai / šešiasdešimt / devintais / metais"—40 psl.) be aiškios pavadinimo nuorodos būtų daug sunkiau suprasta kaip atžyminti pirmojo žmogaus kojos prisilietimą už Žemės ribų esančio paviršiaus. „Kai mėnulyje" savotiškai apvainikuoja ir dviejų priešingybių ar kraštutinumų (tylos ir šnabždėjimo ar sirenų, šaknų ir viršūnių, žemės ir debesų . . .) principu paremtų eilėraščių ciklą . . . Šis principas turbūt pasirodė reikšmingas ir dailininkui (Viktoras Simankevičius), tiek viršelio aplanko, tiek ir skyrelių titulinių puslapių piešiniuose labai vykusiai perdavusiam poetės eilėraščiuose parafrazuotos realybės atspindžius, visada perskeltus horizonta-

LIETUVIŲ LITERATŪRA IŠEIVIJOJE 1985 — V

DEŠIMT POEZIJOS RINKINIŲ

VEIDRODŽIO . . .

(atkelta iš 5-to psl.)

žmogus savęs, atsigręždamas į pilį ir jos blausų, paslaptingą žiburį. —Ką pastatysim jūsų vietoje, samanotieji pilies akmenys?

Retorika, retorika. Atrodytų, kad Aputis visų pirma stato šį klausimą literatams. Ir nenuostabu. Stebint kas šnekama „literaturkoj" ar *Pergalėj* apie dabartinę prozos padėtį Lietuvoj, anaiptol nesusidaro įspūdis, kad viskas joje brandu. Jonas Mikelinskas, jau anksčiau apgailėjęs tos prozos peizažo monotoniškumą, visai neseniai dar kartą pakartojo savo susirūpinimą:

Bene didžiausią rūpestį man—kaip ir anksčiau—kelia pernelyg užsitęsusios inertiškumo, paradiškumo, šventiškų fanfarų nuotaikos, baimė pasirodyti tokiems, kokie esame iš tikrųjų. Mūsų kūryboje—tiek prozoje, tiek ir poezijoje—vis labiau ryškėja negera formos atitrūkimo nuo turinio tendencija: išmokome gražiai kalbėti ir nedaug pasakyti.

(„Paliūdyti žmonėms". Literatūros kritikės Elenos Bukelienės pokalbis su rašytoju Jonu Mikelinsku , *Literatūra ir menas,* 1986 vasario 15 d.)

Juozo Apučio rinkinys aiškiai iškrenta iš Mikelinsko aptartų kategorijų. Paradiškumo, apsidraudėliškumo, lingvistinės ekvilibristikos, leidžiančios gražiai kalbėti ir nieko nepasakyti, *Keleivio novelėse* nesama, nežiūrint kad protarpiais išeivijos skaitytojui nelengvai perprantamos autoriaus aliuzijos, užuominos bei simbolika. Bet jei kiekviena autentiška kūryba yra visuomenės kalbėjimas apie save pačią sau pačiai, tai tenka pripažinti, kad Apučio rinkinys yra drąsus atskleidimas skaitytojui, koks yra tenykštis žmogus visame savo psichologiniame sudėtingume ir bejėgiškume. Ir užtat jis išeiviui gyvas ir artimas.

J. Aleksandravičius

Juozas Aputis. *Keleivio novelės.* Novelės. Vilnius, Vaga, 1985. 194 p.

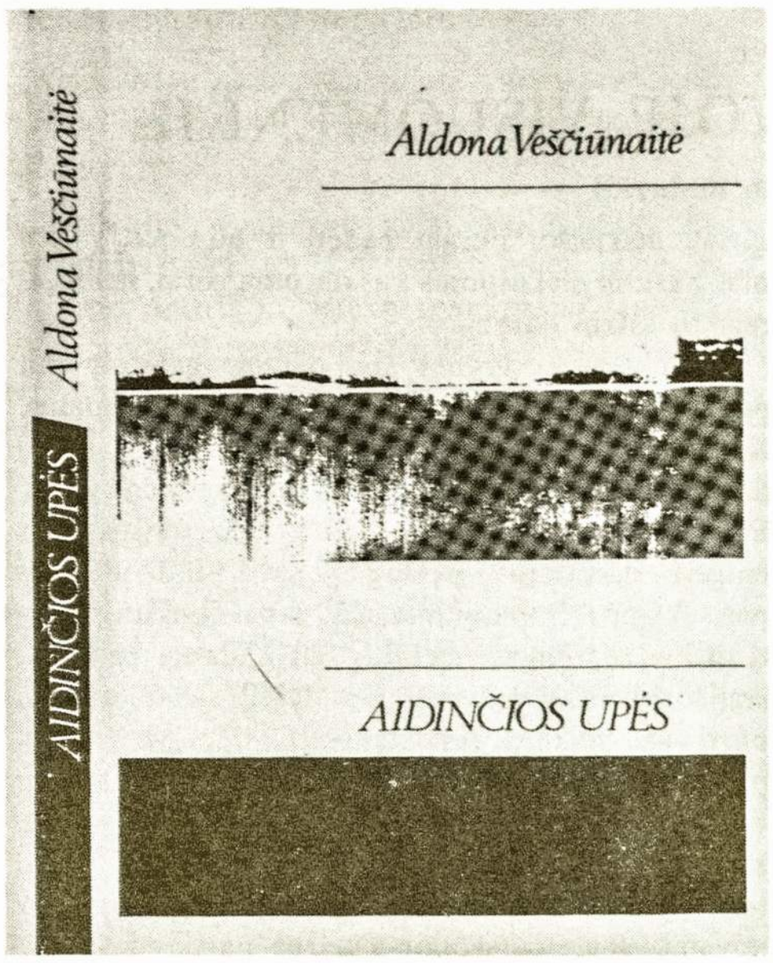

line linija.

Nors tematiniai A. Veščiūnaitės eilėraščių kontūrai yra nesunkiai išskaitomi, tačiau tiksliau juos nupasakoti įprastinėmis sąvokomis nebūtų lengva ar įmanoma. Poetė turi savo kartais ir gerokai kitonišką poetinę gramatiką ar sintaksę ir ne visada konvencišką žodžių supratimą, pagal kurį „ūbauja mergaitės", „suokia beržai", o Vilniaus „bokštų srovenimas / Vilnelėj / kasdien užrašomas / rytinėje saulėj" (10). A. Veščiūnaitės įvaizdžiai ir palyginimai („gležnų petunijų sijonai", „lapų-žolės mezginiai") paprastai originalūs ir sugestyvūs, tačiau kartais primena H. Radauską (Delfai) ar nuskamba Leonu Lėtu (Šlaitais).

Aldona Veščiūnaitė. *Aidinčios upės.* Knygos apipavidalinimas Viktoro Simankevičiaus. Išleido Algimanto Mackaus knygų leidimo fondas. 74 psl., kaina $7.00.

* * *

Kraujo upe plukdau
Per stebūklą neskęstančius
Sielius,
Per prakaituotus kalnus
Velku akmenis
Būsimam keliui.

(Medaus ir kraujo lašai, 43 psl.)

Iš tikrųjų Editos Nazaraitės, kaip čionykštės debiutantės pilna žodžio prasme mūsų išeivijos literatūra negalėtų savintis, nors, sprendžiant pagal datas ir vietas, didelė dalis *Medaus ir kraujo lašuose* sudėtų eilėraščių parašyta Graikijoje ar Kanadoje. Atpažįstamai atsivežtiniai yra ne tik jos eilėraščius pagimdę išgyvenimai ar nuotaikos, bet ir juos formavusi poetinė mokykla. Net ir senoji patriotinė simbolika nuo „Gedimino sapno" iki „rugiagėlių arbatos" ar „baltakojų berželių", čionykštėje poezijoje senokai išblėsusi ir atvėsusi, E. Nazaraitės lūpose skamba gana šviežiai, nors ne kartą gal kiek banaliai, tartum iš patriotinių prakalbų išrinktais posakiais („kaip gražiausią / Pasaulio žiedą" . . .), ar proziškai („prisistatė / Mokesčių rinkėjas / Ir pareikalavo" . . .), bet šiuolaikiškai, vien tenykštėje periodikoje tevartojamu žodynu, kaip „**nacionalinė** šypsena", ar „**aisbergo** sėkla" . . .

Dienoraštinio intymumo proveržių netrūksta ir Editos Nazaraitės eilėraščiuose, tačiau tokie posmai jau ir pavadinimais (Pokalbis su O. Chajamu, Trumpas laiškas Mamai . . .), dedikacijomis ar kreipiniais tekstuose („O Motin, Motin , . . . „Mano mylimasai .·. . ") yra skirti ne „sau pačiai", bet specifiniams adresatams. Ir pirmuoju vienaskaitos ar daugiskaitos asmeniu parašytuose eilėraščiuose, kaip rodo jų pavadinimai, kalbama ne savo vardu (Liūdnos karaliaus godos), nors ir liečiant pašaukimui artimiausias sritis, kaip „Dailininko dirbtuvė" ar „Kūrėjo naktis". Didesnę rinkinio eilėraščių dalį sudaro tematiniai „neutralūs", nors požiūriu ir subjektyvūs eilėraščiai ar jų ciklai, kuriuose ne kartą jaučiamos ir E. Nazaraitės kaip profesinės dailininkės patirtys, nuspalvinę ne vien paveikslų temomis sukurtus eilėraščius, kaip įžanginės „Paros dalys (pagal estampų ciklą)".

Retų ar negirdėtų žodžių, neįprastų, kartais kiek grubokų, sunkiau suderinamų epitetų ar palyginimų panaudojimas nesitikėtose vietose yra vienas iš būdingiausių E. Nazaraitės poezijos bruožų. Skaitytojui nesunku paklysti ne vien „Žarplėjančiais akmenim" (48) nusėtuose plynlaukiuose, bet ir „gabaritinėm šviesom" (66) apdraustuose plentuose. Jei ir suvokiami skirtumai tarp „dienos **sterilaus** baltumo" (8) ir „**sakrališkai** baltos staltiesės", sunkiau nustatyti ar pajusti poetinę cituojant pabrauktų epitetų vertę ar svorį. O tačiau „Mėnulio **fantasmagorinė** šviesa" (13), „minčių **varvekliai**" (13), „šlapi planetų skalbiniai" (67) sudaro esminę E. Nazaraitės poetinio žodyno dalį ir juos, kartu su „**nenurėkštom** svajonėm" ir „**dremčiamom** žolėm pakely" ne visada taip lengva nuryti ar suviršinti. Ir ne todėl, kad žodžiai būtų nesuprantami ar nerandami žodynuose, bet dažniau dėl to, kad ne visa ši žaliava yra pakankamai subrandinta, suvirinta poetinėje ugnyje ar perduodama tinkamai apvaldyta forma. Vienokią nuostabą skaitytojas išgyvena kada eilėraštyje „išsigandę fabrikų dūmai / Sulenda atgal / Į gimtuosius kaminus" (22) ir visiškai kitokią skaitydamas poetės skundą, jog jos „kūnas lyg pušis / sukapota į pliauskas —" (55). Kada pirmuoju atveju atskleidžiama poetės neeilinė vaizduotė ir originalumas, tai kitu atveju skaitytojas verčiamas suabejoti jos poetine ar net estetine nuovoka . . .

Editos Nazaraitės eilėraščių siurrealistinį pobūdį savotiškai išryškina jos pačios sukurtos iliustracijos. Ir tai nebūtinai teigiama prasme. Eilėraščių sukeltą giluminės potekstės iliuziją iliustracijos dažnai suniveliuoja, iš kitos pusės tartum pabrėždamos požiūrio siaurumą ir formos vienodumą ar monotoniją.

Nepaisant kliuvinių ar sėklumų, E. Nazaraitės debiutinis rinkinys rodo jos neabejotinu talentu paženklintą ryškiai savitą kūrybinį veidą, o pro niūriai tirštas nevilties spalvas prasimušę žaliai viltingo gyvastingumo posmai kelia ir kiek toliau užgriebiančias optimistiškas iliuzijas . . .

Edita Nazaraitė, *Medaus ir kraujo lašai.* Eilėraščiai. Aplankas ir iliustracijos autorės. Išleido Ateities literatūros fondas. 76 psl., kaina $6.00.

* * *

Nežinau, kas esu.
Neradęs
Atsakymo į baisų
Klausimą, kas esu,
Nematęs ir nematomas,
Sėdžiu,
Bandydamas išspręsti
Lygtis, kuriose
Vienintelis nežinomasis —
Aš:

(Žiemos teologija, 93 psl.)

— Pernelyg sudėtinga, daugiabriaunė yra ši didelė poezija, persisunkusi didžiule literatūrine, filosofine, kultūrine, istorine erudicija, su kuria ar skaitytojui ar vertintojui sunku lygintis,—sako Jurgis Blekaitis pereitų metų *Metmenyse* (nr. 49) aptardamas Alfonso Nykos-Niliūno kūrybą ir atpasakodamas paties poeto nušviestą kūrybinį kelią ir procesą. Šie žodžiai dar geriau tinka kalbant apie vėlyviausią jo poezijos rinkinį *Žiemos teologija,* tiek iš skaitytojo, tiek ir iš vertintojo reikalaujanti plataus apsiskaitymo ir gilaus įsiskaitymo. Ir tai ne vien dėl daugybės klasikinės (graikų, romėnų) literatūros, mitologinių, istorinių vardų, vietovardžių, posakių svetimomis (lotynų, prancūzų, vokiečių) kalbomis, bet dėl to, kad tai filosofinė poezija, besigilinanti į svarbiausius būties klausimus, į kuriuos tiesioginio atsakymo poetas nė negali duoti, vien tik užkrėsdamas skaitytoją jo ieškojimu ne tiek eilėraščiuose, kiek savyje.

Jury komisija, pernykščių metų didžiausią išeivijos literatūrinę premiją paskirdama A. Nykai-Niliūnui už *Žiemos teologiją,* neturėjo jokio vargo, o gal ir pasirinkimo (nors svarstymui knygų buvo atsiųsta žymiai daugiau). Iš kitos pusės, apžvalgininko užduotis skaitytoją keliais žodžiais supažindinti su šia knyga yra keleriopai sunkesnė. Išvadoje vistiek lieka tenkintis bendrybėmis, be mažiausios pretenzijos į gilumą, esmę, o juo labiau išsamumą.

Trumpai pasakyti ką nors konkretesnio apie kūrėją, kuris, anot to paties J. Blekaičio, „apsitveria užuominų be rakto siena, aliuzijomis į mums nežinomus žmones ar įvykius, ar kriptiškais įvaizdžiais" nebūtų nė įmanoma. Poetas (ar jo „lyrinis herojus"), tai pirmajame, tai trečiajame asmenyje, šiandien, vakar (prieš šimtą, prieš tūkstantį metų . . .) ir rytoj, tiek istorijos apibrėžtose, tiek ir fiktyviose ar asmeniškai (sapnuose ir realybėje) išgyventose scenose, vaikystės Utenoj, jaunystės Vilniuje ar „užkeiktoj Broceliandos girioj" atveria nuostabius „Žiemos mūšių" pasau-

(tęsinys 11-me psl.)

Tautinės sąmonės įskiepijimas ir išlaikymas lietuvių vaikuose, gimusiuose Vakaruose, yra problema. Nuomonės, kaip geriausiai tai įvykdyti, taip pat skiriasi: vieni dresiruoja vaikus lietuviškuose reikaluose kaip laboratorijos gyvūnus, kiti palieka viską likimo valiai. Kokie būtų Tavo siūlymai?

Ypatingų receptų neturiu. (Jeigu turėčiau, tai jau būčiau gavusi kokią nors premiją!) Galiu tik gana bendrai pasisakyti apie gaires, kurių vedama ieškočiau atsakymų.

Pagrindinė gairė būtų seniai žinoma tiesa, kad vaikas seka tai, ką kiti daro, o ne tai—ką jie sako. Pamokslavimu tautinę sąmonę nei įdiegsime, nei išlaikysime. Tik aplinkoje, kurioje tautiškumas yra gyvas, galima tikėtis kad ir vaikai jį įsisavins. Tai nereiškia kokią nors dresūrą, o tik sąmoningą gyvenimą tuo, ką vaikams norime įskiepyti. Mes vengiame atvirai pažiūrėti į tautiškumą tų tėvų, kurių vaikais rūpinamės. O turėtume tai padaryti ne iš noro juos pakaltinti, o tam, kad pamatytume, kur yra problemos šaknys. Dykumoje neišaugs vešlus miškas; nebuvimas miško nereiškia, kad neaišku kaip medžiai auga, o tik kad toje vietoje trūksta kritulių. Retkarčiais matomos oazės tik paliudija drėgmės būtinimą. Taip ir su tautiškumu. Gal ne tiek mažai žinome kaip jis įsisavinamas, o tik nenorime pripažinti, kad tą tautiškumą ugdančio dirvožemio mažai beliko.

Iš kitos pusės, vaikai daug ką iš tėvų gyvenimo atmeta, jeigu tos vertybės, įsitikinimai, ar bendravimo būdai neatitinka jų pačių patirčiai. Sunku tėvams įdiegti ne tik tautiškumą, bet ir artimo meilę, idėjiškumą ir panašiai. Tai vyksta todėl, kad šių vertybių atspindžiai tėvų gyvenime turi tokias formas, kurios pasidaro jų vaikams nebepriimtinos dėl įvairiopai pasikeitusių gyvenimo sąlygų. Ar tai reiškia, kad viską reikia palikti likimo valiai? Manau, ne.

Savaime aišku, kad vaikas negali įsisavint to, ko nepažįsta. Tad svarbu sudaryti sąlygas pažinti tai, iš ko mūsų tautiškumas susideda, įskaitant kalbą, praeitį, viltis ateičiai . . . Bet pažinti ne nustatytu laiku mažomis dozėmis, o nuolat, patiems tėvams aktyviai tuo besirūpinant. O jeigu patiems nebesvarbu skaityti lietuvių literatūrą, rašyti lietuviškai, žinoti ką lietuviai kuria, kuo lietuviai sielojasi, tai kodėl norėti tai įskiepyti vaikams? Gal mums ne tiek reikia ieškoti receptų kaip tautiškumą įdiegti, bet išsiaiškinti ką tautiškumas reiškia jauniesiems tėvams, kaip jie jį išgyvena, ir kokia yra tų išgyvenimų skalė. Tik išsamesnis supratimas pačio tautiškumo išgyvenimo esamomis sąlygomis įgalins suprasti kokios yra galimybės.

Dar yra vienas momentas, kurį dažniausiai pamirštame. Daugumai žmonių, kurie gyvena savo krašte, tautiškumas nėra sąmoningai išgyvenamas reikalas ir nesudaro jokių problemų. Kiek vaikas savaimingai prisiima tautiškų bruožų, tiek užtenka. Net ir tie bruožai dažnai neišgyvenami kaip tautiški, o kaip asmeniškų polinkių ar patirties išdavos. Išeiviško gyvenimo sąlygomis negali būti savaimingo tautiškumo, nes mes negyvename pilnutinėje tautiškoje bendruomenėje. Todėl kai kalbame apie tautiškumo išlaikymą, mes kalbame tik apie sąmoningą tautiškumą, apie sąmoningą pasirinkimą priklausyti lietuvių tautinei grupei ir prisiimti jos palikimą bei lūkesčius. Tokių apsisprendimų žmonės gyvenime padaro, bet paprastai vėliau, jaunuolio metuose. Tai rodytų, kad mums reikėtų rūpintis ne tik kaip mažus vaikus apsupti lietuviška aplinka, bet taip pat kaip patraukti jaunus žmones pajusti tautiškumo problematiką ir sąmoningai apsispręsti už lietuviškumą.

POKALBIS SU INA ČEPĖNAITE-UŽGIRIENE

MOKSLO ŽMOGUS SAVOJE VISUOMENĖJE

(tęsinys iš praėjusio numerio)

Neperseniausiai dalyvavai Tautinės sąmonės išlaikymo konferencijoje ir Mokslo ir kūrybos simpoziume. Norėtume įspūdžių. Kas pradžiugino ir kuo teko nusivilti?

Pradžiugino pats abiejų įvykių faktas. Jie akivaizdžiai liudijo, kad lietuvių visuomenė visiškai neatsisako ryšio su savo mokslo žmonėmis. Tautinės sąmonės išlaikymo konferencija buvo gal pirmas bandymas sutelkti draugėn socialinių mokslų atstovus ir lietuviškos veiklos praktikus, lituanistinių mokyklų mokytojus ir jaunimo organizacijų vadovus, pasisakyti tuo pačiu klausimu. O Mokslo ir kūrybos simpoziumai, jau virtę įprastiniu renginiu, suteikia daugeliui vienintelę progą savo darbu pasidalinti su kitais lietuviais. Kokie bebūtų trūkumai, džiaugiuosi, kad tokie įvykiai vyksta. Kiekvienai visuomenei reikia iškilesnių momentų, o tokie renginiai juos ir sudaro. Svarbieji darbai, be abejo, atliekami kitu metu, bet reikia progų tuos darbus paženklinti.

Tautinės sąmonės išlaikymo konferencija vertintina kaip pirmas žingsnis. Kaip konferencijos paprastai būna, trūko laiko padiskutuoti, suprasti viens kito požvilgį ir drauge paieškoti sprendimų. Gal perdaug buvo pasitikima statistikos iškalba. Duomenų reikia, nėra kalbos, bet duomenis galima įvairiai interpretuoti. Kartais reikia gilesnių studijų, kad būtų galima reikalą suprasti. Pavyzdžiui, lengva pacituoti statistiką kiek JAV žmonių gyvena iš pašalpos. Turėdami tuos duomenis, galime juos įvairiai aiškinti. Tuo tarpu padarius nuodugnesnius apklausinėjimus kaip žmonės atsiduria tokioje padėtyje, ką jie veikia, ko tikisi ateičiai, jau galima geriau tą būklę suprasti. Problema pasidaro daugiakampė, paaiškėja, kad sprendimas jai negali būti vienas. Taip ir mums. Svarbu žinoti kiek kurioje mokykloje pasikeitė mokinių skaičius, kiek lietuviškų renginių įvairaus amžiaus žmonės lanko, bet neištyrus nei mokyklų kokybės, nei renginių pobūdžio, nei potencialių dalyvių esamos padėties suvokimo ir norų, sunku tokius duomenis teisingai pasverti.

Jei norime tautinės sąmonės išlaikymui paieškoti naujų kelių, reiktų nuodugnesnių esamos padėties studijų, siekiant medžiagos kokybės, o ne kiekybės, o paskui ir studijinių savaičių, kuriose būtų laiko paieškoti įvairesnių sprendimų. Pavyzdžiui, šiuo metu gana dažnai įvairūs žmonių vienetai (bendrovių padaliniai, universitetų skyriai) siekią pagerinti savo darbo našumą ir nusistatyti gaires ateičiai pasikviečia grupinio bendravimo specialistus („facilitators“) padėti jiems esamą padėtį suprasti ir paruošti visiems priimtinus planus. Tokių specialistų turbūt turime savo tarpe. Gal reiktų paprašyt jų talkos ir surengti įvairiose vietovėse svarstybas tarp jaunų tėvų ir organizacijų vadovų bei lituanistinių mokyklų mokytojų, kad pradėtume realiau planuoti.

Norint išsamiau pažinti kas vyksta grupinėse situacijose, dabar taip pat labai plačiai vartojama vaizdajuostė, nes ji įgalina tiek pačius dalyvius, tiek „ekspertus“, tokias vaizdajuostes drauge pažiūrėti ir panagrinėti. Mat žmonės dažnai patys nepastebi ką ir kaip jie daro. Gal reikėtų įrašyti lituanistinių mokyklų pamokų, jaunimo susirinkimų, šeimos švenčių ir kasdieninių pietų namuose pavyzdžių į vaizdajuostes ir tokią medžiagą panagrinėti. Ji gal geriau atskleistų tikrąją padėtį ir taip pat galėtų būti akstinu diskusijoms kas daroma gerai, ir ką gal reikėtų kitaip daryti.

Mokslo ir kūrybos simpoziume gal taip pat perdaug įsigalėjo pranešimų ir paskaitų formatas. Kartais būna mažai kontakto tarp pačių sesijų dalyvių, o taip pat tarp dalyvių ir klausytojų. Praėjusiame simpoziume ne vienos svarstybos baigėsi dalyviams pabaigus savo individualius pasisakymus. Suprantama, kad labai sunku išvystyti diskusiją publikai stebint. Bet kadangi ne viena sesija sutraukia ne taip jau didelį susidomėjusių būrį, gal reikėtų pradėti skirti taip vadinamas plenumo sesijas, skirtas visiems dalyviams ir šiaip susidomėjusiems klausytojams ir darbo sesijas, kuriose dalyvauja tik toje srityje dirbantieji. Gal tada galima būtų kai ką tokiame simpoziume ir nuveikti, o ne tik užbaigtą darbą parodyti.

Vienok labai gerai kad simpoziumai paragina žmones savo darbą lietuviškai išreikšti ir juo su kitais lietuviais pasidalinti. Aš labai priešinuosi nuomonei, kad mokslas gali būt padalintas į lietuvišką ir nelietuvišką. Kartais teigiama, kad darbas apie Vytautą Didįjį, tai aiškiai lietuviškas, o darbas apie raštingumą, tai turbūt ne; na, jeigu dar liestų raštingumą Lietuvoje . . . Yra darbų liečiančių Lietuvą ir lietuvius, taip pat yra lietuvių atliktų mokslinių darbų, bet nėra jokio reikalo, kad tos abi kategorijos sutaptų. Jei lietuvių tauta nori pilnai kūrybiškai skleistis, reikia kad jos žmonės dirbtų visokiausiose srityse. Svarbu, kad jų atliekami darbai būtų kūrybingi, išliekančiai vertingi. Jeigu lietuviui pavyktų pradėti naują posūkį lingvistinėse studijose, remiantis, pavyzdžiui, lietuvių kalbos dialektais—gerai, bet jeigu tai pavyktų padaryti remiantis įspanų kalbos dialektais, būt nemažiau gerai, nes jei tas posūkis būtų tikrai svarbus, su laiku kas nors pritaikytų jo įžvalgas ir vienai ir kitai kalbai. O kad toks svarbus posūkis buvo padarytas lietuvio ir vienu ir kitu atveju galėtumėm pasidžiaugti. Kartais tai pamirštame ryšium su Mokslo ir kūrybos simpoziumais ir tada pasirodo spaudoje balsų, kam reikia tiek daug sesijų nelietuviškomis temomis, vistiek jų niekas nelanko ir nenori girdėti. Taip buvo pasisakyta ir po paskutiniojo simpoziumo. Bet kodėl atstumti žmones, kurie nori savo darbu su kitais lietuviais pasidalinti? O kiek man pačiai teko pastebėti, net ir klausytojų tokiose „nelietuviškose“ sesijose netrūko. Aš džiaugiuosi, kad kuriama terminija, mintijimas lietuvių kalba įvairiausiose žmogiškosios veiklos srityse. Reikia kelti mūsų darbo kokybę, bet nereikia jo skirstyti pagal tematiką į privilegijuotą ir antraeilį.

Be to, šitokie renginiai sudaro progą atvykti Čikagon. Tie, kurie gyvena Čikagoje ir sukasi aplink Marquette parką, Jaunimo centrą, nejunta, kaip ypatinga yra jų aplinka. Niekur kitur už Lietuvos sienų turbūt nėra tokios gatvės kaip 71-oji, kurioje gali pavalgyti, apsipirkti, pasigydyti, pasidėti savo santaupas ir net būti palaidotas lietuvių kalba. Mums, atvykusiems iš kitur, tai sukelia labai keistą nuotaiką. Pasijunti šiek tiek kaip Alice patekusi , „nuostabų pasaulį“. Nostalgiškai smagu ir kartu keista. Tik negerai, jei toks gyvenimas priimamas kaip lietuvių išeivių norma, kaip pagrindas veiklos planams ir metodikai. Kitur gyvenančių lietuvių, net ir labai tautiškai sąmoningų, gyvenimo realybė yra kitokia. Jų realybę taip

pat reikia suprasti ir priimti dėmesin.

Ką galėtum pasakyti apie psichologijos mokslą Lietuvoje, pvz., kad ir apie vaikų psichologijos šaką?

Nesijaučiu ypatingai gerai susipažinusi su psichologijos padėtim Lietuvoje, todėl bijau iš nežinojimo apsirikti. Neteko man pačiai lankytis Vilniaus universitete, nei pasikalbėti su kuriuo nors iš ten atvykusių psichologų, tad galiu ir netiksliai padėtį nušviesti. Turiu šiokį tokį vaizdą iš pasiskaitomų leidinių ir asmeniško susirašinėjimo.

Bendrai paėmus, psichologija negali Lietuvoje ypatingai klestėti, nes Vilniaus universitetas neturi mokslinio kolektyvo, kuris galėtų paruošti mokslinius darbuotojus daktaro laipsniui. Dėl tos priežasties mažiau vykdoma grynai mokslinio darbo. Tie, kurie nori apginti daktaro disertaciją, turi vykti Maskvon arba Leningradan. Psichologija, ypač vystymosi psichologija, yra tampriai susieta su pedagogika, su jos pritaikomuoju aspektu. Tai nėra būtinai bloga, tik reikia iš praktikos kylančius klausimus toliau tyrinėti ir jų išvadas pakankamai teoriškai plėtoti.

Kiek žinau, be Vilniaus universiteto, psichologai gyvai dirba visuose pedagoginiuose institutuose. 1980 m. Lietuvos TSR Aukštųjų mokyklų mokslo darbų serijoje pasirodė periodinis leidinys *Psichologija,* kuriame spausdinami originalūs tyrimai ir apžvalginiai straipsniai psichologijos temomis. Paskutinis mano matytas numeris buvo penktasis, išėjęs 1984 m. Darbai spausdinami lietuvių arba rusų kalba, su santrauka priešingąja ir anglų kalba. Per tuos penkis numerius padaugėjo straipsnių lietuvių kalba ir tai džiugina. Tikiuosi, kad šis leidinys eis ir toliau. Galima išskirtinai paminėti 1981 m. išleistą A. Gučo *Vaiko psichologiją,* kuri pasirodė Tėvų bibliotekos serijoje, bet yra pakankamai pagrįsta naujaisiais psichologijos radiniais ir požiūriu, tad yra įdomi ir psichologui pasiskaityti. Būtų malonu matyti ir pačių lietuvių paruoštą psichologijos vadovėlį. Dabar, kiek žinau, naudojami iš rusų kalbos versti vadovėliai. Jie savo išvaizda nėra tiek patrauklūs kaip Amerikos vadovėliai, bet turi apsčiai reikalingų žinių. Jie mums duoda psichologijos terminijos pagrindą.

Psichologija Lietuvoje nėra naujas mokslas. Kad ir intymiai susieta su filosofija, psichologija jau buvo dėstoma senajame Vilniaus universitete. Apie tai šiek tiek žinių duoda ryšium su Vilniaus universiteto keturių šimtų metų sukaktimi išleisti leidiniai. A. Gučas jau prieš eilę metų parašė knygą *Psichologijos raida Lietuvoje*, kurioje jis apžvelgė psichologinę mintį 19 šimtmečio pabaigoje ir 20 pradžioje. Psichologija buvo dėstoma ir nepriklausomybės metais Lietuvos universitete. Atrodo būtų istorinis pagrindas savai psichologijos mokyklai ar bent ryškiems proveržiams, bet šiuo metu to dar nematyti.

Girdėjome, kad baigiamas spausdinti istoriko Prano Čepėno Naujųjų laikų Lietuvos istorijos *antrasis tomas ir kad veikalas buvo spaudai paruoštas Tavo rūpesčiu. Su kokiomis problemomis susidūrei šiame darbe?*

Prieš porą savaičių jau gavome įrištą knygą. Padėjau darbą techniškai sutvarkyti, bet nesiimu nei visų nuopelnų, nei atsakomybės, nes patalkino man ir kiti. Yra sunku tvarkyti ne savo srities veikalą, nes nepažįstamos pavardės, šaltiniai. Darbą baigiant, tėvo sveikata buvo gerokai prasta, trūkdavo jėgų, todėl jis dažnai pažymėdavo nuorodoje veikalo ar žurnalo tik pirmą žodį, išrašydavo citatos nepilną tekstą, tikėdamasis vėliau iš savo užrašų papildyti. Kai aš paėmiau rankraštį išbaigti, buvo labai sunku, nes turėjau arba jo išrašuose arba bibliotekose susirasti šaltinių nuorodas, citatas, kai kurių minimų asmenų pavardes, o trūko įgūdžių kaip lengviausiai patikrinti istorinius šaltinius. Jo naudotoji medžiaga buvo surinkta per daugelį metų iš įvairių bibliotekų. Kai negalėdavome surasti ko reikėjo jo išrašuose, tekdavo ieškoti originalo. Čia mums daug patalkino jo bičiuliai, parūpindami iš įvairių bibliotekų reikiamos medžiagos atspaudus. Mano tėvas nebuvo kompulsyviai tvarkingas, todėl kartais buvo sunku ir jo užrašuose susigaudyti.

Taip pat buvo daug darbo sudarant rodykles, sutvarkant lenteles. Tokį darbą lengviau dirbti savo srityje. Korektūros irgi atėmė daug laiko. Tačiau nenoromis išmokau daug Lietuvos istorijos ir sužinojau apie jai būtinų šaltinių problemas.

Ką atsimeni apie savo tėvo, Prano Čepėno, kaip istoriko darbo metodus, rūpesčius, išpildytus ir neišpildytus užsimojimus? Kuo šalia savo istorinių studijų jis labiausiai rūpinosi lietuvių visuomenėje, nepriklausomoj Lietuvoj ir išeivijoj?

Mano tėvas buvo istorikas, bet jo ilgų metų darbas jį padarė enciklopedistu. Jis įprato kruopščiai, kantriai rinkti duomenis, juos glaustai aprašyti, nesileisti į išvedžiojimus ar plačius apibendrinimus. Jis buvo įsitikinęs, kad yra istorinė tiesa ir kad istoriko pirmas uždavinys yra tą tiesą nustatyti ir nuogą skaitytojui perduoti, kad kiekvienas galėtų susidaryti savo vaizdą, o tik tada imtis išvedžiojimų. Dėl istorinių faktų buvimo ar atsiradimo tik tam tikros interpretacijos rėmuose esame ne vieną kartą pasiginčiję, bet jo neįtikinau. Jis jautėsi atliekąs pirminį faktų rankiojimo darbą, kuriuo remdamiesi kiti galės rašyti ir kitokio pobūdžio Lietuvos istoriją. Buvo įsitikinęs, kad istorijos eigą nulemia ne tik valdančiųjų veikla, bet ir paprastų žmonių norai, pasirinkimai. Todėl taip pat rūpinosi atskleisti paprastų žmonių padėtį, išgyvenimus aprašomojo laikotarpio metu.

Kaip jau minėjau, jis nebuvo ypatingai metodiškas. Rinko medžiagą daugeliui temų, dėjo savo išrašus į šimtus aplankų, bet jų toliau netvarkydavo, kol nepradėdavo kuria tema rašyti. Todėl liko daug išrašų, bet be jokių jungiančių pastabų, tai kas juos gali apdoroti? Jį dominc mokslas ir revoliucijos. Jis ypač rinko medžiagą apie Lietuvos mokslo sistemą, lietuvius studentus, o taip pat apie sukilimus. Bebaigiant rašyti antrąjį Lietuvos istorijos tomą man išsitarė, kad jeigu turėtų jėgų dar vieną veikalą parašyti, tai mieliau rašytų apie 1831 m. sukilimą, negu apie nepriklausomybės laikotarpį.

Tėvas buvo didelis individualistas, jam nepatiko visoki visuomenės varžymai. Jis piktindavosi bet kokių visuomenės institucijų žmonėms uždedamais nuostatais, nors juos ir laikė gerais ir tikėjo, kad savo pačių valia žmonės gali kiek nori jų prisiimti. Tik ne prievarta. Gal todėl jis entuziastingai domėjosi revoliucijomis, nes jose prasiveržia žmonių užslopinti troškimai. Jis taip pat tikėjo, kad tik apsišvietęs žmogus gali efektingai savo gyvenimą apspręsti, kovoti už savo teises. Todėl jam rūpėjo šviesti kitus. Lietuvoje, studijuodamas, jis eilę metų dirbo atsarginiu mokytoju pradžios mokyklose ir labai mėgo pasakoti apie savo pedagoginę patirtį. Jis taip pat dėstė suaugusiųjų gimnazijoje Kaune. Tuo pat metu rūpinosi kaimo švietimu, savo apylinkėje padėjo kurti Kultūros būrelius, važiuodavo pabendrauti su tėviškės jaunimu, tol kol tokia veikla buvo valdžios leidžiama. Gal noras pakelti mūsų tautos apšvietos bendrą lygį jį ir enciklopedijon patraukė, nors tai buvo baisiai nedėkingas darbas, reikalavęs nepaprastai daug pastangų ir atnešęs labai mažai pripažinimo. Juk niekas nežino, kas enciklopedijoje parašė tuos tūkstančius mažų straipsnelių, po kuriais nėra autoriaus parašo.

Be istorijos, tėvas azartingai sekė politiką ir augino gėles. Dėl politikos prarasdavo daug nervų, džiaugdavosi gerais politikų pažadais, piktindavosi jų neįvykdymu, politikų prasilenkimu su tiesa. Bet tie svarstymai likdavo šeimos ratelyje. O gėlių auginimas buvo jam atvanga. Dabar gailiuosi, kad neįrašiau bent dalį jo pasakojimų į juostas, nes vaizdžiai pasakodavo apie savo išgyvenimus Rusijoje, nepriklausomos Lietuvos kariuomenėje, smetoniškame kalėjime, Lietuviškosios enciklopedijos redakcijoje. Visi nesupratome, kaip svarbu užrašyti mūsų tėvų kartos žinomą istoriją.

Kaip vertini viduriniosios išeivijos kartos (mokslus baigusios šeštajame dešimtmetyje) įnašą lietuviškam gyvenimui? Kokie yra didžiausi šios kartos atsiekimai ir pralaimėjimai?

Sunkiausia yra kalbėti apie savo bendralaikius ir apie save. Nežinau net ar tikslu kalbėti apie tuo metu baigusius aukštąjį mokslą kaip apie atskirą kartą, nes jie neturi ypatingų juos jungiančių žymių, bent žiūrint iš lietuviškos perspektyvos. Be to, jų darbingas amžius dar nepasibaigė, ne laikas dar ir jų įnašą galutinai vertinti.

Bet tai įdomi žmonių grupė. Man rodos jie reprezentuoja per save prasimušusius žmones. Labai daug jų baigė aukštąjį mokslą su gana maža tėvų talka. Jie pažino ką tai reiškia dirbti visokiausį darbą, pasiekti tai, ko nori, savo pastangomis. Daug tos kartos žmonių iškilo akademijoje arba kitose darbovietėse. Nors Nobelio premijos laureatų jų tarpe nėra (teisingiau, iki šiol nėra), individualiai jie yra daug pasiekę. Jų profesiniai pasiekimai, bent kokybine prasme, gana įspūdingi, o yra ir tikrai išsišovusių žmonių. Jie taip pat dar pakankamai tautiškai sąmoningi, gana gerai moka lietuvių kalbą, dalis ir savo vaikus sąmoningais lietuviais išaugino. Tiesa, ne visi jų palaiko tamprius ryšius su lietuvių visuomene. Jie gal yra ta karta, kuri tikrai pažino dvi kultūras ir abi jų yra įpynę į savo asmenybes. Jie turi savo jėgomis iškilusio žmogaus užsispyrimo, darbštumo, bet drauge ir uždarumo; jiems grupės parama ar nuomonė gal ne tiek svarbi. Būtų įdomu jų galvoseną geriau pažinti.

Užmetimai, kad ši karta yra abejinga lietuvių visuomenei, man rodos nėra teisingi. Per paskutinius kelis metus daugelis lietuviškų institucijų ir organizacijų pergyveno kartų pasikeitimą, vadovaujamas pozicijas perėmė kaip tik šios kartos žmonės. Ir jų atsirado. Man įspūdį paliko paskutiniojo Mokslo ir kūrybos simpoziumo prezidiumo stalas. Už jo sėdėjo žilstelėję, rimtai atrodantys žmonės, taip kaip ir pirmo simpoziumo metu, tik jie jau buvo nebe tie patys . . . Klausimas, ar, pasikeitus veidams, pasikeis ir veiklos pobūdis, ar atsiras kūrybingų sprendimų?

Jei kalbėt apie kokį išliekantį šios kartos įnašą, tai gal reikėtų paminėti jos į lietuvišką gyvenimą atneštą kitokį bendravimo pobūdį. Ji atsisakė atsivežto ideologinio kraštutinumo retorika paremtų pozicijų, autoritetu grindžiamų svarstymų ir gal iš anglosaksiškos tradicijos įsisavino tolerantiškesnį, racionalesnį, labiau pragmatišką santykiavimo būdą. Šis pasikeitimas jau atsispindi kasdieninės spaudos puslapiuose ir gal net organizacijų veikloje. Jeigu šis pasikeitimas rastų atgarsį ir Lietuvoje, jis galėtų paveikti lietuvių tautos pasiekimų pobūdį ateityje.

(tęsinys sekančiame psl.)

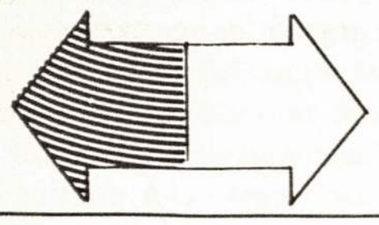

ir taip, ir ne

DĖL VIENOS ALTS SEIMO REZOLIUCIJOS

Neseniai (gegužės 24-25 dienomis) įvykęs Amerikos Lietuvių Tautinės Sąjungos seimas čia pas mus Los Angelėse priėmė visą eilę nutarimų. Ypač vertas dėmesio 7-tasis nutarimas, kuris skelbia:

Seimas pritaria Amerikos Lietuvių Tarybos ***pareiškimui, kuriuo nepatariama išeivijos lietuviams organizuoti specialiai iš okupuotos Lietuvos*** *propagandos tikslams išleidžiamų menininkų viešus pasirodymus.*

Maždaug tuo pačiu metu, kai tas garbingasis Seimas padarė tokį nutarimą, JAV konsulatas Maskvoje atsisakė duoti vizas trims ar keturiems Lietuvos literatūros kritikams ir istorikams, kuriuos buvo pasikvietusi AABS (Association for the Advancement of Baltic Studies) į savo suvažiavimą Madisone (Wisconsin). Nežinia, ar Amerikos Lietuvių Taryba, ar koks kitas „veiksnys" taip paveikė JAV Valstybės departamentą, kad šis įsakė savo konsulatams neduoti vizos panašiems „pavojingiems" asmenims. Jeigu iš tikrųjų taip yra, tai būtų naujas ir labai reikšmingas tarp Amerikos vyriausybės ir kai kurių etninių grupuočių bendradarbiavimo įrodymas. Jokia kita Amerikos vyriausybė berods taip toli neidavo.

Kitas visiškai klausimas, ar mums, lietuviams (ir kitiems baltiečiams) reikėtų dėl to labai džiaugtis ir priimti panašias rezoliucijas. Tiesa, tokie iš ten atvažiavę svečiai (mokslininkai, rašytojai, menininkai) vieną kitą įtikina, kad gal velnias nėra toks baisus, koks jis paišomas. Vadinas, ir nesąmoningai pasitarnauja „propagandos tikslams". Bet kas čia blogo? O gal ir tie svečiai pamatys, kad ir Amerikoje ne viskas blogai. Nepatikti tas gali tik tiems, kurie galvoja, kad juo Lietuvoje, arba ir visoje Sovietų Sąjungoje blogiau, juo mums geriau. Žinia, kaip daug kas pas mus vaikščiojo nukabinę nosis, kai paaiškėjo, kad nuo Černobylio katastrofos žuvo ne dešimtys ar šimtai tūkstančių. Viena tik jų paguoda, kad Sovietų valdžia viską slepia ir meluoja ir kad dar tie tūkstančiai žuvusių išeis aikštėn.

Kažin ar neįmanoma kartais ir truputį kitaip pasamprotauti? Kadaise vysk. Valančius, kuris gyveno nelengvais laikais, rašė: „Viskas ant šio svieto persimaino", taigi nestovi vietoje. Ir tą persimainymą nebūtinai reikia suprasti apokaliptiškai, vis į blogą pusę. Kodėl žmogus būtinai turi daryti du žingsnius atgal, o tik vieną žingsnį į priekį, kaip tvirtino Leninas. Gal galima daryti du žingsnius į priekį ir tik vieną atgal. Panašiai, man atrodo, galvoja dauguma mūsų jaunesniosios kartos, kurių, deja, ne per daug matėsi ALTS seime. Nereikia pamiršti, juk buvo metas, kada ir tautininkai vadinosi Tautos Pažangos partija. Tiesa, visi tada buvo jaunesni, ir J. Tumas-Vaižgantas ir Antanas Smetona. O kai prisimeni, kad karščiausi Sleževičiaus sutarties su Maskva 1926 m. gynėjai seime buvo Smetona ir Voldemaras, tikrai pagalvoji, kad „viskas ant šio svieto persimaino".

Nežinia, kaip tokio pasisvečiavimo Amerikoje draudimas suderinamas su JAV konstitucija ir su vadinama Amerikos demokratija. Mūsų žmonėms ten ir mums čia toks draudimas yra tikras nuodas. Bet vėl gerai, kad ir visos Amerikos valdžios nėra amžinos ir jos persimaino.

V. Trumpa

MOKSLO . . .

(atkelta iš 9-to psl.)

Žiūrint konkrečiau, ši karta (žinoma, su talka kai kurių vyresniųjų ir jaunesniųjų) įnešė jau ne vieną šviežią gūsį išeiviškame gyvenime. Man rodos jie suprato reikalą regzti ryšius su lietuviais Lietuvoje. Jų vadovaujama Lietuvių Bendruomenė pradėjo premijų forma atkreipti dėmesį į dailės, muzikos, mokslinio darbo kūrinius. Daugumoje šios kartos žmonės organizuoja Mokslo ir kūrybos simpoziumų programas, užima lituanistinių seminarų lektorių pozicijas, ar ne tik jie bus atsakingi ir už *Akiračių* egzistenciją? Žinoma, ši vidurinioji grupė galėjo padaryti daugiau, rizikuoti daugiau, gal ir surasti novatoriškesnių atsakymų, bet pasirinkti šią kartą vanojimo objektu, kaip tai kartais mūsų spaudoje pasitaiko, manau nėra reikalo. Be to, vanojimas niekeno artyn nepatraukia. □

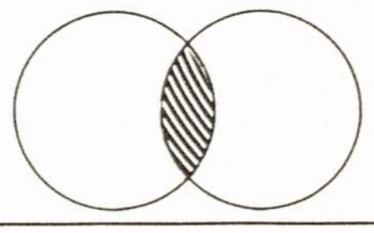

atvirai kalbant

IŠ SKILTININKO BLOKNOTO

Rodos dar taip neseniai iš viso nereikėjo sukti galvos kam, kiek ir kada aukoti, kuriam lietuviškam tikslui tavo centai ar doleriai labiausiai reikalingi. Pirmiausia, nebuvo iš ko daugiau aukoti, o antra—parapija, VLIK'as ir BALF'as (panašiai kaip tame kilniame skautų obalsyje: „Dievui, tėvynei ir artimui") vienokia ar kitokia tvarka ir pretekstais daugiau ar mažiau apimdavo vidutinio tautiečio aukojimų išgales ir poreikius. Šiandien, ačiū Dievui, daugumai mūsų tų dolerių labai giliai kišenėse ieškoti jau nebereikia. Deja, ir kilnių bei reikšmingų, nuolatinės ir pastovios mūsų pagalbos reikalingų lietuviškų tikslų atsirado gana daug, ir jų tolydžio nemažėja . . . Net ir oficialiai nuo valstybinio pajamų mokesčio bazės nusirašymo statusą, kuriuo anksčiau puikuodavosi vien tik BALF'as, šiandien turi ne vien lietuviška karitatyvinė organizacija ir švietimo institucija.

O vis dėlto surenkamų aukų perteklium dar niekas nesiskundė. Atvirkščiai. Dažniau kalbama apie deficitus, papildomus vajus, pratęsiamus terminus . . . Todėl ir pikta darosi, kada tie aukomis sutelkti pinigai jeigu ne tuščiai švaistomi, tai bent netiksliai ar beprasmiškai sunaudojami. Ne vien pinigai, bet ir pasišventusiųjų laikas ar energija. Mane, pavyzdžiui, erzina veik visų mūsiškių organizacijų už aukas nuolat siuntinėjami pakvitavimai. Ne tik pakvitavimai, bet dar ir nuolatiniai aukotojų sąrašai skelbiami ne vien renginių programose ar specialiuose leidiniuose, bet ir keliuose lietuviškuose laikraščiuose, nepaisant, kad aukojama dažniausiai asmeniškais čekiais, kurie, banko nuvertinti ir sugrąžinti aukotojui, kaip tik ir yra visų pateisinamais dokumentais suinteresuotų pripažįstami pačiais tinkamiausiais pakvitavimais . . .

* * *

Gerų išeivijos jaunimui skirtų knygų šiandien tikrai nedaug bepasirodo. Dažniau jau per ištisus metus neišleidžiama jokia vaikų literatūros knyga. Todėl smagu, kai sulaukiam tokios, kuri ne tik praplečia jaunųjų skaitytojų **„informacijos akiračius"**, kelia „visuotinės **moralės principus", bet taip** pat pasižymi **„dinamišku** siužeto atskleidimu". Taigi knygos, kurioje „autorius priartina lietuvišką istorinę legendą prie vaikų lektūros", herojus **„idiliškai"** įvesdamas į **„pastoralinio** lietuviško peizažo pasaką (. . .) sodriai nutvieksdamas humoru 'dramatiškas' nuotykių scenas", kur jiems teks „kautis kaip **Dovydui** prieš **Galijotą**, su priešu dėl gėrio pergalės' . . . (Pabraukta cituojant).

Ar bereikia stebėtis, kad, kaip recenzentui atrodo, tokio nuostabaus kūrinio stilių tegalima lyginti su mūsų literatūros klasiko Donelaičio, o jo herojams teprilygsta „Miguelo Cervantes nemirtingieji" . . .? Bet, sakysite, gal čia tik leidėjų pagyros reklaminiame lapelyje, ar draugiškas bičiulio paliaupsinimas jų bendro ideologinio laikraščio kultūriniame puslapyje? Ne visai. Tai tik keletas perliukų iš viso puslapio Jurgio Gliaudos recenzijos apie savo parapijiečio Algirdo Gustaičio knygelę *Algis Trakys ir taksiukas Šleivys.* O išspausdinta ji seniausio išeivijos kultūros žurnalo, *Aidų* š.m. pirmajame numeryje.

Ach, ta karštoji pietinės Kalifornijos saulė! Ta žavioji Holivūdo kaimynystė! Kaip nuostabiai ji veikia mūsų rašytojų ir recenzentų vaizduotes! . .

* * *

Įvairių renginių sezonui pasibaigus, savaitgalių vakarais dažniau tenka pasėdėti namuose su laikraščiu ar knyga, o kartais, užsisukus seną patefoną, pasiklausyti ir vienos kitos lietuviškos plokštelės. Šiomis dienomis gyventi padeda ir naujausia Balio Pakšto šeimos rūpesčiu išleista plokštelė „Eisime mudu abudu".

Pavadinimas gal kiek klaidinantis, nes iš keliolikos plokštelėje įrašytų lietuviškų liaudies melodijų bent keturias viena pati savo šilkinio tembro sopranu dainuoja jauniausioji Balio šeimos atžala Rūta Pakštaitė, ką tik baigusi dainavimo studijas De Paul universitete, bet ir prieš tai jau laimėjusi ne vieną jaunųjų dainininkų konkursą. Tiesa, kitas keturias, įskaitant ir titulinę, ji dainuoja su baritonu Algiu Grigu, lietuviškos dainos pasaulyje seniai ir gerai pažįstamu menininku. Taigi ir pavadinimą, nors iš dalies pateisina . . .

Ši plokštelė gal ne tiek įpatinga Rūtos debiutu, kiek neįprasta abiejų solistų muzikine palyda, kurią atlieka Emilijos Pakštaitės-Sakadolskienės vadovaujamas kanklių ansamblis (aukštosiomis, bosinėmis ir kontrabosinėmis kanklėmis), kartu su birbynių trio, kuriame šalia paties Balio Pakšto groja ir kiti du gerai pažįstami šio instrumento specialistai: Vincas Vaitkevičius ir Liubomiras Bichnevičius. Abu vienetai savo ruožtu dar pagroja po porą kūrinių pavieniui ir drauge.

Šią plokštelę išleisti padėjo vokiečių kilmės Kaune gimusi lietuviškos dainos mėgėja Klara Mrogowius-Enbergaitė, paskirdama auką per Lietuvių Fondą. Galbūt bent iš dalies dėl to prie plokštelės voke pridėtame sąsiuvinyje žinios apie menininkus ir jų atliekamus kūrinius, kaip ir visi dainų tekstai, šalia lietuvių ir anglų kalbų, duodami ir vokiškai.

Algirdas T. Antanaitis

VIS KAS NORS NAUJO

Jeigu, anot poetės Tautvydos Marcinkevičiūtės, kiekviena profesija verta medalio, tai literatai raštininkų medaliais puikuotis nenori.

Donatas Bielskus (*Akiračiai*, 1986, nr. 5) man nurodo J. Jablonskį, kuris raštininkui priskyrė ir rašytojišką prasmę. Tai tiesa, priskyrė. Tačiau nuo Jablonskio laikų daug vandens nutekėjo. Daug kas pasikeitė. Iš pagrindų pakito kai kurių žodžių vartosenos pobūdis.

Neseniai sutikto iš Lietuvos svečio paklausiau: „Kaip dabar moksleiviai rašiniuose vadina rašytojus: raštininkais ar rašytojais?" Atsakė: „Tik rašytojais. Raštininkas rašytojo atveju būtų klaida, net nepagarba rašytojui"..

* * *

Ne, ne . . . lietuvių kalbos ligšiol kaip reikiant neišmokau, nežiūrint dažno gramatikos ir žodyno vartymo, lietuviškų knygų skaitymo. Amerikoje lietuvių kalbos nuovoką drumsčia ne tik anglų kalbos įtaka, bet ir pačių tautiečių, su kuriais mielai bendrauju, chaotiškas kirčiavimas, prasta sintaksė, žodyno menkėjimas.

Taip ir pasiduodu amerikietiškos aplinkos ir lietuviškos bendruomenės valiai.

Antra vertus, esu dėkingas tiems, kurie nesivaržydami nurodo mano klaidas, pataiso kirčiavimą, pristabdo polinkį griebtis angliško termino, kai yra puikus lietuviškas žodis. Pavyzdžiui: „Kodėl prašai instant kavos, mes turime tik tirpiąją kavą?"

* * *

Retkarčiais mane sužavi spaudos riktai (apsirikimai, neapsižiūrėjimai). Iš jų kibirkščiuoja sąmojis. Žinau, kad žmogus, kuris įvėlė klaidą, visiškai nenorėjo juokauti. Dažniausiai apsiriko ne tiek dėl korektūros stokos, kiek dėl neapdairumo. O neapdairumas, ar išsiblaškymas, visuomet sukelia juoką. Štai, labai orus ponas užsižiopsojęs įžengia į moterų tualetą ir, išgirdęs klyksmą, neria lauk.

Sykį skaičiau vienoje korespondencijoje: „Grafas Vytautas Ignas pasirodė su savo . . . " Stop, pagalvojau, nejaugi mūsų pagarbus grafikas tapo pakeltas į kilminguosius grafus. Aha! Iškrito raidės „ik", ir sakinys sutvisko humoru.

Kitur trumpame reportaže buvo rašoma, kad pianistas paskambino „be to vieną patetišką sonatą". Esu tikras, turėjo būti „Beethoveno . . . "

Juokiausi iš reklaminės žinutės, kad galima įsigyti Stalino kalendorių. Neabejotinai norėta pasakyti—stalinį.

Jau anksčiau esu minėjęs, kad viename pajūrio mieste veiklus lietuvių klubas, po ilgų svarstymų, nutarė surengti vasarą 16 minėjimų.

* * *

Bet gyvenimas minta ne vien tik lituanistika. Yra ir kitų malonumų.

Birželio mėnesį vykusios pasaulio futbolo pirmenybės Meksikoje prirakino mano dėmesį. Juk kadaise žaidžiau kojinį LFLS jaunių komandoje. Tik vieną sezoną. Berods, pusdešiniu puolėju, nors neturėjau stipraus smūgio.

O štai dabar pasaulio pirmenybės, transliuojamos ispanų kalba Los Angeles kanalu 34—SIN.

Norėjau, kad laimėtų danai. Gerai pasirodę pirmame rate, jie vėliau iškrito. Po to palaikiau didelę pažangą padariusius meksikiečius, bet juos baudiniais paklupdė vokiečiai. Pusfinalines rungtynes linkėjau laimėti belgams, bet juos suraitė argentinietis Maradona—pirmenybių žvaigždė. Baigmėje liko Argentina ir Vokietija. Ką palaikyti? Kažkodėl stojau vokiečių pusėn. Deja, lyg pratęsdami mano nesėkmių virtinę, jie pralaimėjo: kelis kartus vartininkas nelaiku išbėgo pasitikti sviedinio. Tą sekmadienį jaučiausi lyg parduotas iš varžytinių.

Būdinga, kad SIN stotis, nenutraukdama žaidimo vaizdo, reklamavo tik du dalykus: Budweiser alų ir JAV Armiją. Ekrane pasirodydavo užrašas Es para usted (tai jums), o po to—Budweiser firmos ženklas. Po kelių minučių užrašas Sea todo lo que puede ser (būk viskuo, kuo galėtum būti) ir tuoj pat US Armijos ženklas.

Nepaprastai patogi proga į amerikiečių kariuomenę vilioti „lotynų" kilmės aistringus alaus mėgėjus. Įdomu, kiek jų užsirašė?

* * *

Vaikščiodamas Santa Monikos gatvėmis, atidžiai stebiu namų fasadus. Bemaž kiekvienas kitoks. Kai kurie tikrai impozantiški, su visa apdaila, augmenija, netgi pavadinimais: Chateau Orleans, Villa del Sol, Camelot, Ocean Plaza . . . Butnamių romantika.

Mane užintrigavo prie Šeštosios ir Wilshire bulvaro kampo naujas stambus pastatas. Sienos—marmuro imitacija. Priekinių durų rėmai, rankenos—iš bronzos. Užpakalyje, lygiagrečiai su Šeštąja gatve, jau baigiamas pailgas priestatas. Kas čia bus?

Sykį žvilgterėjau pro bronzinių durų stiklus. Pamačiau erdvų vestibiulį, kelias plačias pakopas, vedančias į tolimesnį būstą, viršuje ant sienos prie įėjimo užrašą „World Peace Ikeda Center Auditorium".

Tik dabar supratau, kodėl statybininkai ilgą laiką turėjo į gatvę atsukę didelį skelbimą: stovi ten tiesus darbininkas, oranžiniu šalmu, kaltai nuleidęs galvą ir akis, o šalia jo užrašyta: Atsiprašome už trukšmą. Stengiamės darbą užbaigti kuo greičiau. Ačiū jums už kantrybę.

Kaip neatleisi mandagiems statytojams. Tegul sau stato taikos rūmus. Ką jie parodys toje auditorijoje? Vėliau pamatysime. Kas sekmadienį, eidamas nusipirkti laikraščio, matau į tuos rūmus iš visų pusių skubančias jaunas, įvairių rasių merginas, kartais nešančias kelionmaišius, papildomus drabužius.

Ar tai dar vienas kultas? Jeigu skirtas taikai ir geriems tikslams, tegul sau gyvuoja.

Pagalvojau: vieni šalies gynybai verbuoja alų mėgstančius jaunuolius, kiti taikos labui pritraukia entuziastingas merginas. Gyvenimas rieda įprastais keliais.

Pr. Visvydas

DEŠIMT . . .

(atkelta iš 7-to psl.)

lius, sunkiai suvokiamų įvaizdžių tapyba, sunkiai iš viso vaizduotės aprėpiamų palyginimų reizginiais skaitytoją stulbindamas ir versdamas ne tiek suprasti, kiek pajusti jų jėgą ir įtaigumą.

Ar tie abstraktūs, platūs ir tamsūs brūkšniai dar savo ruožtu dengia tirštą ir sudėtingą gruntą, ar tėra pasamonės padiktuoti dekoratyviniai ornamentai, statiškai lakoniški „nature morte", savo ženklais simbolizuojamos aristokratiškos kilmės prasmę seniai užmiršę „Vasaros herbai", skaitytojas niekada gal nesužinos. Vieno trijų trumpų eilučių posmo eilėraščiai, kaip „Pavasaris Washingtone", „Voro testamentas", ar „Clair de lune" gal ir tarnauja rinkiniui vien grakščiomis imažistinėmis žodžių grafikos vinjetėmis ar užsklandomis. Tačiau dažniau kiekvienas „Mergaitės pasaulio" ar „Santemio pastoralės" rafinuotas brūkšnys, atrodo, pulsuoja potencija skaitytojo vaizduotėje irgi atgyti kaskart kitoniškais daugiaprasmiais vaizdais ar paveikslais, kuriems sužadinti šie užuominų raktai buvo būtini nemažiau, negu neįmanomų atsakymų ieškojimams reikalingi klausimai, paprasti, retoriški ir aiškūs, kaip tos „Rytmečio mintys": „Kas yra stalas, / Kas yra šviesa / Kas aš" (115).

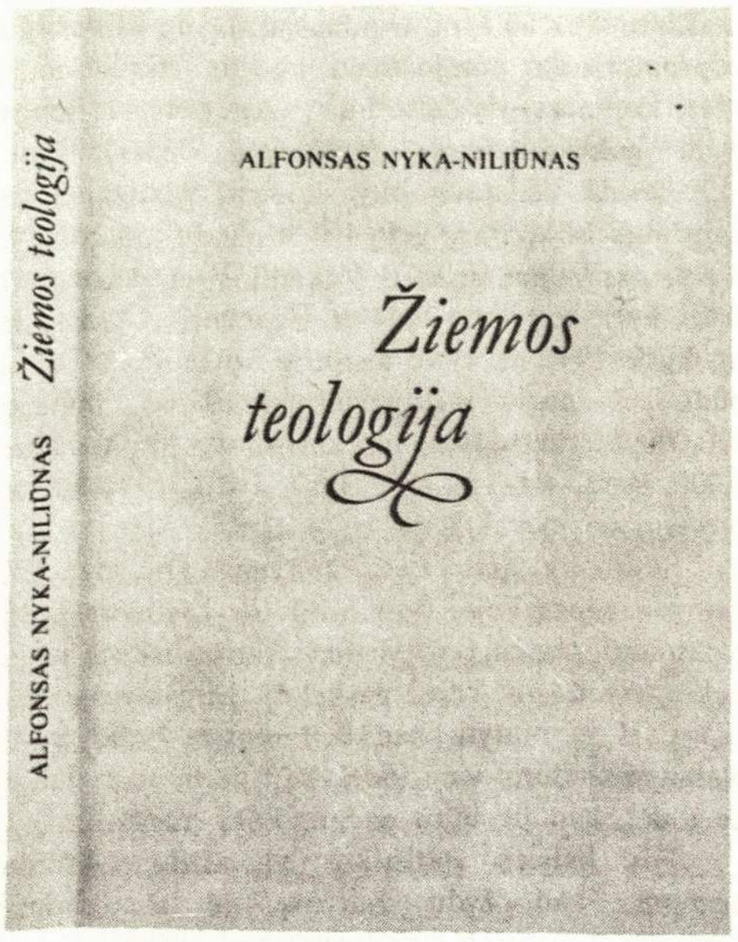

Konkrečiais ar menamais vardais, intymių išgyvenimų detalėmis, besidalinamomis vien su artimiausiais, *Žiemos teologijos* skaitytojas tartum įspėjamas, kad poeto pasaulyje jis tėra svečias, apibrėžtomis teisėmis ir be didesnių privilegijų, kuriam pilnesnis jo daiktų esmės suvokimas ne tik nėra būtinas, bet ir nereikalingas . . . Prieš keliolika metų *Vyno stebūkle* (1974) nusiskundęs, kad „Kiekvienas žodis / Ištartas tuštumai, mus slegia / Pasaulio sukūrimo vienatve" (Ars poetica), *Žiemos teologiją* užbaigdamas poetas jau nori, kad jo

(. . .) poezija būtų
Kaip žiedas, išsiskleidęs
Totalioje vienatvėje,
Į kurį težiūri
Nieko nematančios
*Vabalo akys. (*Be kaukės)

Turėdamas rankoje tų norų nevykdymo geriausią paliudymą, skaitytojas vis dėlto lieka dėkingas ne vien už tai, kad stiprybės ar silpnybės valandoje poetas pravėrė duris „į savo / Leisgyvį pasaulį, / Kur, žodžių nužudyti, guli / Daiktai" (87), ar kad ryžosi jam padovanoti „Niekad niekados / Nesibaigiantį liūdesį / Ir ilgiausią pasaulyje kelią" (56), bet ir už tai, kad norėdamas ar nenorėdamas savo poezija padėjo jam gyventi ir formuoti svarbiausius būties klausimus.

(tęsinys sekančiame psl.)

LIETUVOS ŽYDŲ TRAGEDIJA SKAIČIAIS

Žydų „Holocaust“ dokumentiniame leidinyje *Yad Vashem Studies,* XVI t. išleistame Jeruzalėje 1984 m., yra Jeruzalės universiteto profesoriaus dr. Dov. Levino (kilusio iš Kauno) rašinys „July 1944—The Crucial Month for the Remnants of Lithuanian Jewry“. Tai Lietuvos žydų tragedijos statistika, 1941-1944 m. Lietuvos žydų žudymo „apyskaita“.

Prof. D. Levino teigimu, 1944 m. birželio mėn. gale, Sovietų kariuomenei artėjant prie Lietuvos, Sovietų-vokiečių fronto abiejose pusėse buvo gyvų apie 50.000 Lietuvos žydų. Tai, sako, sudarė vieną penktadalį žydų, buvusių Lietuvoje II-jo Pasaulinio karo pradžioje. Mat, prof. D. Levinas, cituodamas įvairius šaltinius, teigia, kad 1939 m. galę Lietuvoje buvo apie 250.000 žydų: prie Lietuvoje iki 1939 m. spalio mėn. buvusių 135.000 žydų reikia priskaityti apie 100.000 žydų, gyvenusių 1939.X.31 d. Lietuvos perimtame, Vilniaus krašte (iš jų Vilniaus mieste buvo apie 75.000 žydų), o taip pat apie 15.000 žydų pabėgėlių iš Lenkijos, tada atsiradusių Vilniaus krašte.

Pirmos Sovietų okupacijos pabaigoje tas 250.000 žydų skaičius sumažėjo apie 28.000 žydų (kokie 6.000 žydų, daugiausia iš pabėgėlių tarpo, emigravo į užsienį, apie 7.000 žydų, ypač per masinius išvežimus 1941 m. birželio mėn., buvo išvežti į Sovietiją ir apie 15.000 žydų, bėgdami drauge su Sovietų armija bei partiečiais, 1941 m. birželio mėn. gale atsidūrė Sovietijoje). Vokiečių-sovietų karo pačiomis pirmomis dienomis žuvo, buvo nužudyta apie 2.000 žydų. Tad to karo pradžioje Lietuvoje buvo viso apie 220.000 žydų. Dauguma jų 1941 m. vasarą bei rudenį buvo nužudyta ir 1941 m. gale Lietuvoje iš jų beliko apie 40.000 žydų, kurių daugumas buvo Vilniaus, Kauno, Šiaulių bei Švenčionių getuose ir su tais getais surištose darbo stovyklose. 1943 m. rudenį tie getai buvo likviduoti arba paversti koncentracijos stovyklomis. Tada iš tų getų apie 13.000 žydų buvo išgabenta į Latviją bei Estiją. Ta „proga“ apie 5.000 žydų, per įvairias „akcijas“ buvo nužudyta. Per visą ikitolinį vokiečių okupacijos laiką apie 1.000 žydų pabėgo iš geto ir prisidėjo prie sovietų partizanų. Kitas 1.000 žydų slapstėsi nežydų šeimose, kaimuose bei miestuose. Tokiu būdu 1943 m. gale vokiečių valdžioje Lietuvoje beliko apie 33.000 žydų, dirbusių įvairiose įmonėse.

1943 m. rugsėjo mėn., likvidavus Vilniaus getą, Vilniuje dar buvo apie 3.000 žydų, kurių dauguma dirbo „Kailio“ ir H.K.P. (kariuomenės auto dirbtuvės) įmonėse, o gyveno darbo stovyklose prie tų įmonių. Nedidelis skaičius žydų buvo dar dviejose darbo stovyklose prie saugumo policijos ligoninių. 1944.VII.2-3 dienomis visos tos darbo stovyklos buvo likviduotos ir veik visi jose buvę žydai nužudyti.

1944.VII.7 d. Kauno gete (ir su juo surištose Aleksote bei Šančiuose buv. darbo stovyklose) buvo apie 10.000 žydų. Tą dieną buvo pradėtas likviduoti Kauno getas. Pradedant 1944.VII.12 d. iš Kauno žydų stovyklų, keliais transportais, išgabenta 7-8.000 žydų. Trys vokiečių karo policijos daliniai, ypač 1944.VII.14 ir 15 d., su automatais, grantomis ir gazolino bakais sudegino ir susprogdino visus Kauno geto pastatus. Tada, likviduojant tas Kauno žydų stovyklas, buvo nužudyta virš 2.000 žydų.

Likviduojant Šiaulių getą bei jo 5 darbo stovyklas, 1944 m. liepos mėn. (drauge su 3.000 žydų iš Panevėžio darbo stovyklos ir keliais šimtais išlikusių gyvais iš tų, kurie 1942-43 m. buvo iš Kauno bei Vilniaus getų perkelti į Rygos getą ir ką tik „sugrąžinti“ atgal), trim transportais, viso apie 8.000 žydų taip pat buvo išgabenti į Vokietiją.

Iš išvežtųjų į Estiją, tik labai mažas skaičius žydų buvo evakuotas į Stuthofo stovyklą. Daugumas jų buvo nužudyta Estijos stovyklose.

Be duomenų apie žydų žudymą Lietuvoje prof. D. Levinas dar rašo ir apie žydus, atsidūrusius tada Sovietijoje. Esą, iš išvežtų ir pabėgusių į Sovietiją žydų labai daug mirė dėl ligų, bado ir klimato. Sovietų kariuomenės 16-je t.v. „lietuviškoje“ divizijoje kurį laiką buvo apie 5.000 žydų, iš kurių karo pabaigoje beliko tik kokie 10%. Dauguma jų žuvo Oriolo - Kursko katynėse 1943 m. Frontui 1944 metais artėjant prie Lietuvos, Lietuvos žydai, buvę sovietų kariuomenėje, jaudinosi dėl Lietuvoje likusių savo artimųjų. Dauguma jų netikėjo žiniomis apie masinius žydų žudymus Lietuvoje ir žinias apie tai laikė esant sovietų propaganda. Tikrovė, sako, jiems buvo neįtikėtina. Net ir tada, sako, dar nenorėjo tikėti, kai savo akimis pamatė getų griuvėsius, apdegusius lavonus, kai Panevėžyje iš 6.000 žydų ten buvusių prieš karą, po karo beatsirado tik 6 žydai, o Šiauliuose iš dar didesnio prieškarinio žydų skaičiaus—tik 80 žydų ir panašiai. Daug išlikusiųjų taip pat vis dar norėjo tikėti, kad jų artimieji kaip nors, kur nors, vis dėlto bus išlikę. 1944 m. liepos mėn. gale Lietuvoje buvo apie 2.000 žydų (daugiausia tai buvo buvę sovietų partizanai ar kaip nors išlikę buvę getų bei stovyklų „įnamiai“). Karui pasibaigus grįžo iš Vokietijos ten išlikę gyvi iš tų, kurie ten buvo 1944 m. išgabenti. Atsirado ir tų, kurie 1941 m. buvo atsidūrę Sovietijoje. Tokiu būdu, iš nacių okupacijos pradžioje buvusių 220.000 Lietuvos žydų, po karo buvo likę tik apie 8.000 žydų, tai yra apie 3.6% žydų, 1941-44 m. buvusių nacių valdžioje.

Smulkiau apie žydų žudymus, jų eigą D. Levinas nepasakoja. Jo nurodytus Lietuvos žydų naikinimo skaičius patvirtina įvairūs išlikę nacių dokumentai, po karo paskelbti įvairiuose kraštuose. Iš jų matyti, kad ir Lietuvos žydai buvo planingai žudomi vien todėl, kad jie buvo žydai, o ne todėl, kad jie būtų padarę kokį nusikaltimą.

Tos baisios statistikos akivaizdoje būtina priminti, kad žydų žudymą, jų išnaikinimą sugalvojo, suplanavo Vokietijos nacių vadas A. Hitleris, o žudymus planingai organizavo ir vykdė nacių vadovybė. Tam tikslui dar prieš pradedant vokiečių - sovietų karą, buvo suorganizuotos specialio operacinės (Einsatzgruppen A, B, C, D) grupės. Tų grupių dalyviai, nacių policijos, gestapo ir karinių vienetų nariai, nacių vadovybės surinkti į tas grupes, dar prieš karą buvo apmokyti kaip organizuoti ir vykdyti masines žmonių žudynes, nepamirštant ir ekonominių Reicho interesų. Reicho pasienio policijos mokykloje, Pretzsch vietovėje, prie Elbės upės, į šiaurės rytus nuo Leipcigo, 1941 m. gegužės mėnesį jau buvo pradėtas tų žudynių organizatorių apmokymas.

Einsatz grupės A vadas, SS brigados generolas dr. Franz Stahlecker'is, 1941.VI.22 d., t.y. karo pirmą dieną, vakare atvykęs su savo grupės priešakiniu daliniu, Tilžės gestapo vadovybei davė įsakymą tuojau pat Lietuvos teritorijoje, pradžioje 25 km ruože, pradedant Palanga ir baigiant Vištyčio ežero krantu, tarp kita ko, iššudyti visus žydus: vyrus, moteris, senius ir vaikus. Tą žydų planingą naikinimą Stahlecker'is įsakė suorganizuoti taip, kad jis atrodytų esąs vykdomas vietos gyventojų, galimai daugiau autochtonų, vietos žmonių, įtraukiant į tą Fuehrerio įsakymo realizavimą. Tilžės gestapo pareigūnų byloje, 1956 m. nagrinėtoje Ulme, Vakarų Vokietijoje, tas SS generolo F. Stahlecker'io parėdymas buvo paliudytas. Apie „spontanišką žydų žudymą autochtonų pagalba ir vardu“ tas pats F. Stahlecker'is rašo savo 1941.X.15 d. raporte, kurio tekstas yra paskelbtas Nuernbergo bylos nagrinėjimo 37 tome. Apie tai F. Stahlecker'is kalbėjo ir Kaune 1941 m. birželio 25 d. Nuo to prasidėjo planingas masinis Lietuvos žydų žudymas.

Prof. D. Levinas, cituodamas įvairius dokumentus, užsimena ir apie išlikusių gyvų Lietuvos žydų kaltinimus lietuviams, bet smulkiau to klausimo nepaliečia. Iš tikrųjų, ypač pirmomis karo dienomis, ir Lietuvoje atsirado „iš vietos gyventojų, autochtonų“ tokių, kurie įvairiomis dingstimis prisidėjo prie įvykdymo nacių užsimojimo išnaikinti žydus, prisidėjo prie Lietuvos žydų žudymo, prie Lietuvos žydų turto grobstymo. Sovietams tik 6-8 dienas prieš karui prasidedant išvežus susipratusios lietuvių visuomenės didelę dalį, krašte veik nebuvo kam sudrausti tuos išsišokėlius. O juk vokiečiai į Lietuvą atėjo kaip „antrieji“, kaip išlaisvintojai iš „pirmųjų“ (okupantų), kurie visus metus užtrukusiu teroru labai nualino lietuvių valstybingumo sampratą ir tuo pačiu sutrukdė iš karto suprasti „antrųjų“ kėslus.

Vienok, tų išsišokėlių ne tik nebuvo daug, bet ir tie patys sunkiai leidosi įtraukiami į tų nacių specialistų žudikų pinkles. Tai liudija tas pats F. Stahlecker'is, kuris jau minėtame raporte nusiskundžia, kad „neišpasakytai sunku buvo Lietuvoje suorganizuoti pirmą pogromą, kad lietuviai nenoriai dedasi prie nacių siūlomo žydų klausimo išsprendimo“. Tačiau tai neeliminuoja atsakomybės tų, kurie vis dėlto prisidėjo prie žydų žudymo ar žydų turto grobstymo.

Įvairiuose leidiniuose apie žydų „Holocaust“ vis ir vis užsimenama, kad toje ar kitoje vietovėje, naciams žydus persekiojant, kalinant, žudant dalyvavo ir asmenys, dėvėję buv. Lietuvos karių, policininkų bei šaulių uniformas (ypač pirmomis karo dienomis), nors niekas nesako, kad tas

DEŠIMT . . .

(atkelta iš 11-to psl.)

Nuo audringai ir plačiai išsiliejusių *Pavasario simfonijų* (1946) iki mintimi sunkių ir stilistiniai išdailintų, bet dažnai ramių ir sausokų *Žiemos teologijos* posmų, A. Nyka-Niliūno poezijos forma nuėjo ilgą kelią ir tiesiog neatpažįstamai pasikeitė. Daug mažiau tepasikeitė jos turinio ir minties svoris. Kalbant paties poeto (J. Blekaičio atpasakotais) žodžiais, „mokant techniką nesunku parašyti formaliai tobulą eilėraštį. Bet sugebėjimas ką nors pasakyti reikalauja autentiškumo“, o „autentiškumas neišmokstamas“.

Alfonsas Nyka-Niliūnas, *Žiemos teologija.* Eilėraščiai. Knygą apipavidalino Henrieta Vepštienė. Išleido Algimanto Mackaus knygų leidimo fondas. 132 psl., kaina $8.00.

kęst. reikalas

uniformas dėvėję asmenys, jas dėvėjo kaip savas uniformas. Tuo tarpu pačių nacių paliktais duomenimis, ypač buv. Lietuvos karių uniformomis buvo aprengiami visokie kriminalistai ir nelietuviai (pvz., kriminaliniai nusikaltėliai, karui prasidėjus sėdėję K.S.D. kalėjime bei kitur). Mūsų tarpe būta kalbų, kad Vokiečių-sovietų karo pradžioje vykęs spontaniškas atsiskaitymas su komunistais, „pirmojo" okupanto pareigūnais, kurio metu buvo nužudyti ir žydai, įtarti prokomunistiškumu, gali būti „ekvivalentu" už „pirmojo" okupanto Lietuvoje įvykdytus žiaurumus, kur tų žiaurumų vykdytojų tarpe buvo ir žydai.

Visa tokia argumentacija nepadėjo ir nepadės išaiškinti lietuvių ir iš Lietuvos kilusių žydų santykių. Šiandieną tie santykiai jau yra istorija. Po 42-45 metų gal galima būtų pradėti lietuvių-žydų diskusijas apie tuos įvykius, kad pagaliau nustotume švaistytis generalizuotais kaltinimais. Istorijos plotmėje gal lengviausia bus apie tai kalbėti. Žydai Lietuvoje gyveno nuo Vytauto laikų, o gal ir nuo anksčiau. Mūsų istorijoje žydų etninė mažuma Lietuvoje turėjo savo privilegijas ir gyveno taikiai. Tiesa, laikui bėgant, bet neabejotinai svetimųjų, kaimynų „dvasiai" besiskverbiant į Lietuvą, kartais pasigirsdavo vienas kitas priekaištas žydams, bet tai niekad praeityje nesuardė lietuvių ir Lietuvos žydų santykių. Lietuvos žydams, kaip ir lietuviams Lietuva yra tėvynė. Tą ryšį patvirtina patys buvę Lietuvos žydai, išmėtyti po visą pasaulį, nes ten, kur tik susiranda jų didesnis skaičius, jie tuoj suorganizuoja Lietuvos žydų draugijas, neretai vis dar vartoja lietuvių kalbą, dainuoja lietuvių dainas ir t.t.

Jonas Dainauskas

ARVYDAS . . .

(atkelta iš 1 - mo psl.)

nors amerikiečių profesionalų komanda neduoda jam milijono dolerių metinės algos ir neatsigabena jo į Ameriką. Sabonis tuoj pasidarytų NBA žvaigžde. Nežinau nei vieno lygos žaidėjo kuris man jį primintų. Sabonis gali daryti viską".

Taigi, ar yra galimybė Saboniui kada nors

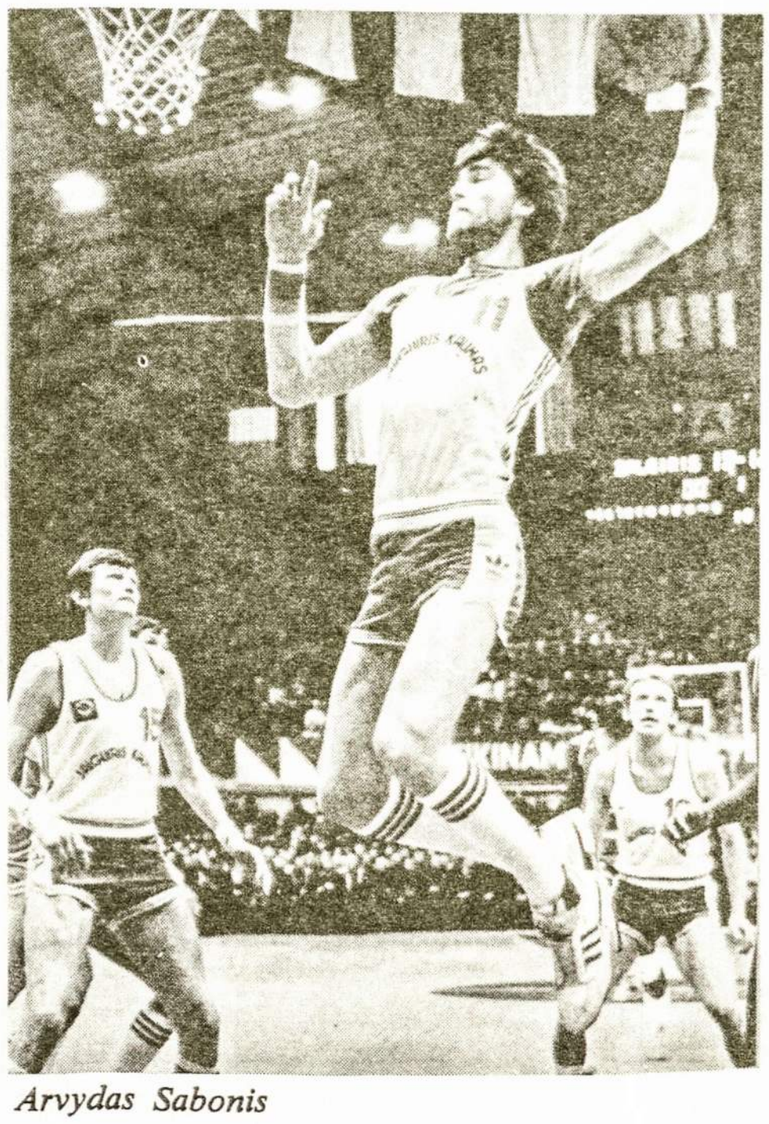

Arvydas Sabonis

žaisti amerikiečių komandoje? Apie tai amerikiečių sporto spaudoje pilna visokiausių gandų. *USA Today* (1986 gegužės 29 d.) dienraštis rašo, jog Dale Brown, Louisiana State universiteto krepšinio komandos spalvingasis treneris, norėtų Sabonį užverbuoti savo komandai. (LSU krepšinio komanda, susidedanti vien iš juodukų, šių metų NCAA turnyre buvo iškopusi į finalinį ketvertuką). Brown norėtų Sabonį turėti savo komandoje ne vien dėl jo krepšininkiškų sugebėjimų. Yra ir kita priežastis. „Norėčiau įgyvendinti 'krepšinio už taiką' galvoseną",—sako Brown. „Sportas buvo geriausia priemonė sugriauti rasines užtvaras. Jackie Robinson tai padarė beisbole". (J. Robinson buvo pirmasis juodaodis žaidėjas beisbolo profesionalų lygoje po Antrojo pasaulinio karo—sp.). Arvadis Sabonis galėtų tapti tarptautinės diplomatijos Jackie Robinson'u".

Palaimintas amerikietiškas naivumas, sakytų akiratininkai. Bet . . . Brown bando užangažuoti tarpininkais amerikietį milijonierių pramonininką Armand Hammer, turintį plačius ryšius su sovietais, ir Norman Vincent Peale, bestseller'io *Kaip susidraugauti ir įtakoti kitus žmones* autorių. Pats Brown birželio mėnesio gale šiuo reikalu buvo nuvykęs į Maskvą. Jo apsilankymo rezultatų dar nežinome. Pagal NCAA taisykles, dvidešimt dvejų metų Sabonis galėtų dar vienerius metus žaisti už amerikiečių universiteto komandą, jeigu nėra gavęs pinigų žaisdamas už sovietų valstybinę komandą. Pagal mėgėjų taisykles tai leistina, o pagal NCAA—ne.

Neatsilieka nuo mėgėjų ir profesionalai. Birželio mėnesį vykusioje metinėje mėgėjų krepšininkų atrankoje į profesionalus, kur renkami daugiausia JAV universitetus baigę krepšinio žaidėjai, Portlando „Trail Blazers", tarp kitų, išsirinko ir Arvydą Sabonį. Pagal profesionalų taisykles, jeigu ateinančių penkerių metų bėgyje Sabonis nutartų žaisti pas amerikiečius profesionalus, jis galėtų žaisti tik už Portlando komandą. Žinoma, savo „teises" į Sabonį Portlandas gali parduoti ir kitai profesionalų komandai. Įdomu, kad Portlandas išsirinko ir geriausią Europos taškų medžiotoją, jugoslavą Dragon Petrovic'ą, žaidžiantį Zagrebo „Cibonoj". Ši komanda šių metų Europos taurės finale Budapešte nugalėjo Kauno „Žalgirį". Red Auerbach, profesionalų čempijono Bostono „Celtics" vyriausias direktorius, apie Sabonio parinkimą pasakė taip: „Sabonis šiuo metu yra vienas iš trijų ar keturių geriausių pasaulio centrų. Jis gali daryti viską. Jo išrinkimas mūsų nenustebino, nes mes patys manėme, kad reikėtų mums jį paimti". Gudrusis Red Auerbach Sabonio „nemobilizavo", nes greičiausia nesitikėjo, kad jam kada nors bus leista žaisti Amerikoje. Portlando vyriausias direktorius Bucky Buckwalter'is optimistiškesnis: sovietai jam leidę suprasti, kad Sabonis galėtų JAV žaisti greičiausia po 1988-tų Olimpiados. „Yra vilčių, kad jis pas mus žais, tik ne tuoj"—pasakė Buckwalter'is.

Precedentų, kur sovietų sportininkai dalyvautų Vakarų profesionalų sporte, jau yra. Pavyzdžiui, garsėjantis rusų tenisininkas Česnakovas šiuo metu dalyvauja visuose didžiuosiuose pasaulio turnyruose. Tas pats vyksta ir menuose: rusų mecosoprano Obrazcovos pavardė dažnai užtinkama garsių Vakarų operos teatrų pastatymuose. Nors sportininkai ir operos žvaigždės, dainuojančios Vakaruose, gyvena prabangiai, lyginant su eiliniais sovietų pliečiais, beveik visą jiems užsienyje mokamą valiutą pasiima sovietų valdžia. Taigi, Sabonio atveju valdžia gautų milijoną su viršum dolerių į metus. Yra ir kitų priežasčių, dėl kurių sovietams apsimokėtų Saboniui leisti žaisti Amerikoje. Rungtyniaudamas JAV profesionalų tarpe, jis įgytų įgūdžių, kurie Saboniui grįžus padarytų Sovietų Sąjungos komandą, bent mėgėjų tarpe, pasaulyje dominuojančia jėga. Sam Toperoff *Atlantic Monthly* rašo, kad nors Sabonio krepšinio technika, nuo jo paskutinio apsilankymo JAV su sovietų komanda 1982 m., yra žymiai pažengusi, jo potencialas dar nėra buvęs tikrai išbandytas. Jauni NBA centrai pastoviai žaidžia prieš aukšto kalibro veteranus, pavyzdžiui Kareem Abdul-Jabbar, Moses Malone ir Bill Walton. Varžybos su tokiais žaidėjais išaštrina jų techniką. Sabonis retai išbandomas JAV profesionalų pajėgumo žaidėjų. Kartais jis aptingsta. Dideliuose turnyruose jo žaidimas tvarkoj, bet diena iš dienos jis nežaidžia su tokiu pat intensyvumu, kaip Bostono „Celtics" žvaigždė Larry Byrd. Pete Newell norėtų, kad Sabonis žaistų NBA „vien tik pamatyti, iki kokių aukštumų galėtų iškilti jo žaidimo lygis, kai kiekvieną kartą jis būtų išbandomas iki savo pajėgumo ribų". Įdomu, kad panašiai galvoja ir Kauno „Žalgirio" vyr. treneris Vladas Garastas.

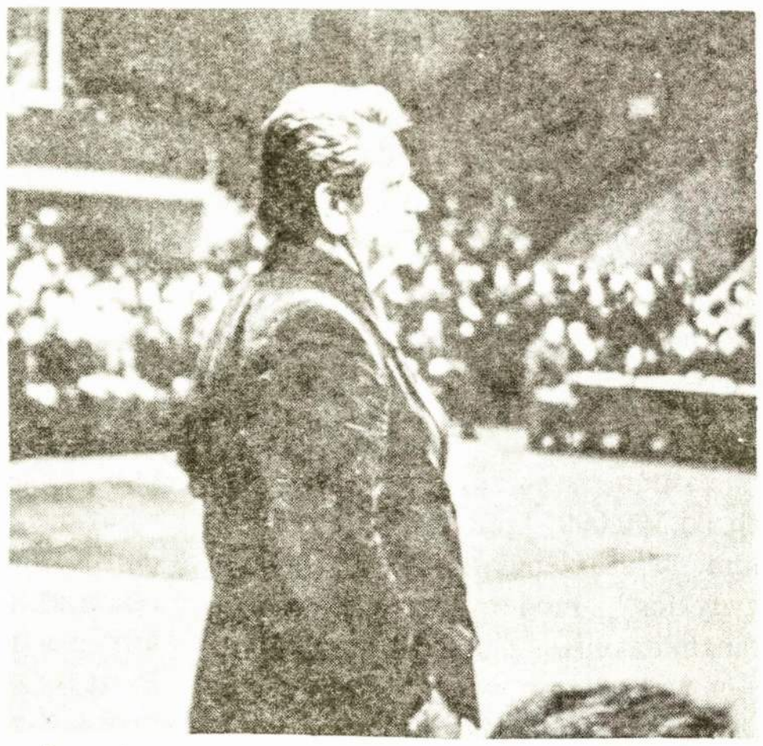

„Žalgirio" treneris Vladas Garastas

Kalbėdamasis su juo *Švyturio* (nr. 12, 1986) korespondentas Vytautas Žemaitis palietė šį reikalą:

— Sykį prasitarėte,—dar primenu Vladui Garastui (V. Žemaitis—sp.) —kad Arvydą Sabonį norėtumėte „išnuomoti" vienam JAV klubui, pasaulio profesionalų čempionui . . .

— Ir dabar norėčiau,—patvirtino treneris.— Žinoma, neilgam. Ir Arvydas naudos (turiu galvoje jo žaidimą ateityje) gautų, ir apskritai visas mūsų krepšinis. Kita vertus, dabar, kai atsivėrė kur kas platesnės TSRS-JAV sportinių ryšių perspektyvos, artimesnė pažintis su profesionalų žaidimu, jų treniruočių praktika darosi dar labiau aktuali.

Įdomu, ką apie karjerą profesionaluose galvoja pats Sabonis. Užklaustas vakariečių korespondentų Ispanijoje, jis atsakė, kad jo svajonė—žaisti NBA. Tačiau Sabonis atsisakė pasakyti ar planuoja pasirašyti sutartį su Portlando „Trail Blazers" (*Chicago Sun Times,* 1986.VII.8)

Žinoma, viskas būtų gerai jeigu, prisižiūrėjęs šio krašto milijonieriškų gėrybių, Sabonis neužsinorėtų čia pasilikti visam laikui . . . To mes jam nelinkėtume, nors ir norėtume laikinai jį matyti žaidžiant JAV profesionalų tarpe ir ištobulinant savo žaidimo pajėgumą. Arvydo Sabonio vieta Kauno „Žalgiryje"—kelti Lietuvos krepšinio vardą į naujas aukštumas.

sp

Sveiks, svieteli margs, šventes pavasario šventęs;
Sveiks ir tu, žmogau, sulaukęs vasarą mielą!

VASARA LIETUVOJE

Įprasta galvoti, kad Lietuvoje žmonės yra arčiau gamtos, geriau jaučia žemės alsavimą ir labiau išgyvena metų laikus negu Vakarų pasaulyje. Ten dar nuo seno išlikusi tradicija birželio, liepos ar rugpjūčio mėnesį pasiimti ilgas atostogas ir išvažiuoti su šeima į vasarvietę iš miesto dūmų ir dulkių.

Lietuvoje didžiausia kiekvieno atostogautojo ambicija—praleisti bent savaitę kitą Palangoje, „sąjunginės reikšmės" kurorte. Bet važiuoja žmonės ir į Druskininkus, ir į Šventąją, ir į Juodkrantę, ir į Birštoną, ir į Likėnus. Beje, važiuojama ir į „broliškąsias respublikas" atostogauti, lygiai kaip ir iš tų respublikų atvažiuoja į Lietuvą. Tarp sąjunginių kurortų lietuvių tarpe populiariausi Gagrai Abchazijoje, prie rytinio Juodosios jūros kranto. Ši autonominė Gruzijos respublika žinoma ne tik savo gražiais paplūdimiais ir aukštais kalnais, bet ir ilgaamžiais žmonėmis. Mažiau lietuvių vyksta į Krymą, kuris daugiau skirtas naujajam komunistų luomui.

Palangoje dabar daug „didžiojo brolio" pasiuntinių. Šiame mieste prie Baltijos ilgą laiką gatvių užrašai ir krautuvių iškabos buvo vien lietuviškos. Bet galop reikėjo jas „suinternacionalinti", pridedant ir transkripciją arba vertimą rusų kalba. Į Palangą, kuri šiandien turi maždaug 15,000 nuolatinių gyventojų, vasarą prisigrūda iki 100.000. Traukia juos čia ne tik jūra, pliažas, pušynai, bet ir purvo gydyklos, modernus kardiologinis rehabilitacinis centras, sanatorijos, aibė poilsio namų, gintaro muziejus, „Birutės" baro naktinės programos, botanikos sodas ir t.t.

NEDARBINĖS PAJAMOS

Džiaugiasi Palangoje ne tik vasarotojai, bet ir nuolatiniai jos gyventojai. Vieniems vasara poilsis, o kitiems—biznis. Mat, dėl vietos stokos vasarnamiuose, valdžia leidžia privatininkams nuomoti lovas. Jie gauna 2 rublius nuo galvos nakčiai, o išradingas komunistinis kapitalistas ankštame kambarėlyje sugeba sutalpinti ne vieną ir ne dvi loveles. Apie kokius nors patogumus čia negali būti nė kalbos, vienok patenkinti visi: privatininkas, kad gali prisidurti prie savo kuklaus atlyginimo kelius šimtus rublių; nuomotojas, kad gali pabūvoti garsiausiame Lietuvos kurorte; or ir pagaliau pati partija su vykdomuoju komitetu, nes tas knybždelynas mieste ir paplūdimyje jiems, matyt, kažkaip primena komunizmą, o dar svarbiau—duoda pelną.

Vienas būdas pakliūti į Palangą yra gauti kelialapį. Tai profsąjungos išduodamas dokumentas, kuris leidžia apsistoti sanatorijoje arba poilsio namuose. Skirtumas tarp sanatorijos ir poilsio namų yra tas, kad sanatorijose poilsiautojai yra gydytojo priežiūroje ir pereina kokias nors medicinines procedūras, kad ir saulės vonias. Maždaug penktadalis visų kelialapių yra nemokami ir duodami visokiems nusipelniusiems partijos ar darbo pirmūnams. Už kitus darbininkas ar tarnautojas moka trečdalį kelialapio vertės. Pavyzdžiui, jeigu lova ir maistas poilsio namuose kainuoja 4,5 rb į dieną, tai žmogus pats turi susimokėti 1,5 rb, o kitus apmoka profsąjunga. Tuo tarpu kartu atostogaujantys šeimos nariai jau moka pilną kainą, nebent jie gauna kelialapį per davo profsąjungą. Transportu taip pat reikia pačiam pasirūpinti, nors didesnės įstaigos ir gamyklos turi savo autobusus, kurie vasarą naudojami vasarotojams vežioti. Gamyklos taip pat turi vasarnamių, į kuriuos jų žmonės paprastai ir siunčiami.

VAIKAI ATSKIRAI

Vaikai paprastai su tėvais nevasaroja, nes jaunesnieji išvažiuoja į taip pat profsąjungų išlaikomas pionierių stovyklas, o vyresnieji—į darbo ir poilsio stovyklas, kur už tą „poilsį" reikia atidirbti kolūkyje, prie statybų arba net tiesiant Sibiro geležinkelius. Pastarasis darbas ypač gerai apmokamas ir į tokias stovyklas ne taip jau lengva patekti. Būna atvejų, kad studentas ten uždirba iki 1.000 rublių į mėnesį.

Maždaug 20-čiai profsąjungų Lietuvoje priklauso beveik visi dirbantieji ir net kolūkiečiai bei studentai. Profsąjungos nario mokestis yra 1% nuo atlyginimo, kurio vidurkis šiuo metu yra kokie 195 rb į mėnesį. Kolūkiečiai uždirba mažiau, bet turi šalutinių pajamų.

Palanga, pagal okupanto klasifikaciją, yra pasienio zona. Tai reiškia, kad ten patruliuoja pasieniečiai su šunimis, kad nuo vidurnakčio pliažas uždaromas ir išakėjamas, kad ryte smėlyje matytųsi bėglių ar šnipų pėdos. Pasieniečiai yra speciali ginkluotųjų pajėgų rūšis. Jų uždavinys—saugoti raudonosios imperijos sienas. Turistams jų tamsiai žalios uniformos pažįstamos iš Šeremetevo aerouosto Maskvoje, kur jie niūriais žvilgsniais per stiklines sieneles gretina paso nuotrauką prie išsigandusio atvykėlio fizionomijos. Matyt, kad paįvairinus gana nuobodoką pasieniečių tarnybą, netoli nuogų moterų pliažo Palangoje yra jų sargybos bokštas, iš kurio per žiūronus jie stebi ne tik bėglius ir šnipus.

TIKRA KARINĖ ZONA

Kad dar labiau pabrėžus pasienio zonos charakterį, virš pliažo neretai skutamu skridimu su kurtinančiu motorų burzgimu praskrenda kariniai malūnsparniai, gąsdindami vaikus ir šiaip silpnesnių nervų žmones. Kartais lėktuvas pratempia taikinį, į kurį iš netolimų krūmų pradeda pliekti zenitinės patrankos. Koks čia poilsis, jeigu nenugalima tarybinė armija nesaugos taikios savo liaudies ramybės! Na o, kad šiai kariuomenei užtikrinus partijos vadovavimą, įvažiuojant iš Vilniaus pusės į Palangą sudėti kelio ženklai, draudžiantys pasukti į kairę, nors keliai yra! Mat kairėje (kaip simboliška!) yra modernus poilsio kompleksas, pavaldus pačiam maskviniam centro komitetui, į kurį ne tik kelialapio negausi, bet net iš tolo jo nepamatysi. Tai kaip tie požeminiai Jūratės ir Kastyčio rūmai. Tuo tarpu Lietuvos raudonoji buržuazija gyvena daug atviriau, nors įėjimai ir į jų vilas saugomi.

Kaip jau minėta, lietuviai vasaroja ne tik Palangoje. Vienas iš senųjų Lietuvos kurortų, Birštonas, šiandien turi maždaug 3.000 nuolatinių gyventojų. Jis nuo seno žinomas kaip balneologinis ir purvo terapijos kurortas. Balneologija yra medicinos mokslo šaka, tyrinėjanti mineralinių šaltinių įtaką į žmogaus sveikatą. Birštono mineraliniuose šaltiniuose yra chloridо, bromido, natrio ir kalcio, kuriais gydomi judėjimo, virškinimo, kraujotakos, ginekologiniai, inkstų ir kvėpavimo takų sutrikimai. Kasmet Birštono sanatorijose gydosi daugiau kaip 10.000 žmonių.

DRUSKININKAI

Panašaus profilio kaip Birštonas yra ir Druskininkų kurortas, veikiantis ištisus metus. Jis daug populiaresnis ir modernesnis už šiek tiek apleistą Birštoną. Druskininkuose tarp kitų sanatorijų ir poilsio namų yra balneofizioterapijos gydykla, ambulatorinis gydymo centras ir gydomosios fizinės kultūros parkas, kur praktikuojami originalūs gydomieji pratimai, įvairūs masažai, jonoterapijos ir klimato terapijos procedūros. Ant Ratnyčios upelio įrengtos kaskadinės maudyklės, veikia ir uždaras baseinas, taip pat su kaskadinėmis maudyklėmis. Neseniai Druskininkų vandens gydyklos buvo apdovanotos net sąjungine premija. Šiame 15.000 gyventojų miestelyje per metus gydosi daugiau kaip 100.000 žmonių.

Lietuvoje gana plačiai paplitęs profilaktinis medicininis patarnavimas. Tad visose tose sanatorijose ir gydyklose daug apysveikių žmonių, kurie ten daugiau ilsisi negu gydosi.

Šiek tiek mažiau žinomas yra

Vasarą Palangoje (V. Kapočiaus nuotr.)

Likėnų kurortas, netoli Biržų. Čia yra 200 lovų sanatorija ir trys sulfatinio mineralinio vandens versmės. Likėnų mineraliniu vandeniu ir purvu ypač gydomas reumatas ir širdies ligos. Miestelyje, kuris susijungęs su Pabirže, gyvena per 1.000 žmonių.

Kita nepaprastai graži ir populiari atostogavimo vieta yra Kuršių nerija ir Juodkrantės uostas. Tik į čia įvažiavimas smarkiai suvaržytas gal iš dalies dėl „pasienio zonos", bet dar ir dėl noro išsaugoti unikalias smėlio kopas. Tie suvaržymai Kuršių neriją ypač apsaugo nuo rusų antplūdžio iš Kaliningrado (Karaliaučiaus) srities.

ŠVENTOSIOS UOSTAS

Įdomūs dalykai dedasi aplink Šventosios uostą, kurį nepriklausoma Lietuva ėmė plėsti, kai vokiečiai atėmė Klaipėdą. Uostas ten dabar menkas, bet už tai vasarvietė—didelė. Lietuviai slenka pajūriu į šiaurę, į Latviją. Supirkinėja senas latvių žvejų sodybas, paversdami jas etnografiniais paminklais ir tokiu būdu ne tik apsisaugodami nuo gobšios valdžios rankos, bet dar ir lėšų gaudami toms sodyboms restauruoti.

Be šių formalių kurortų ir gydyklų tūkstančiai miestiečių vasaras leidžia kolektyviniuose soduose. Ten jie paprastai ant miniatiūrinio sklypelio pasistato miniatiūrinį namelį, įsiveisia sodelį, pasisodina gėlių ir daržovių. Kadangi šie sodai yra miestų pakraštyje, tai nesunku į juos ir dieną po darbo nuvažiuoti ar net visą vasarą juose leisti, iš ten ir į darbą važinėjant. Neseniai valdžia susirūpino tų sodų namelių ištaigingumu ir pradėjo varžyti jų statybą: sumažino bendrą plotą ir pareikalavo, kad savininkai įrodytų, iš kur gavo statybinių medžiagų jiems įrengti. Vandentiekis, elektra ir kanalizacija kolektyviniuose soduose įrengiama vietinės valdžios pastangomis. Sklinda gandai, kad tuos vasarnamius gali iš žmonių atimti arba priversti savininkus į juos nuolat persikelti gyventi ir tokiu būdu įgyvendinti Gorbačiovo programą, kurioje jis žada iki 2.000-tųjų metų kiekvienai šeimai arba atskirą butą, arba namelį.

KITI VASAROS DŽIAUGSMAI

Nemaža žmonių pasipila vasarą po miškus, pievas ir laukus, grybaudami, uogaudami, žvejodami ar medžiodami. Tik šįmet būkštaujama, kad Černobylio radiacija galėjo apnuodyti grybus ir uogienojus, ypač, kai grybingiausiame Varėnos rajone kaip tik ir radiacija buvo didžiausia. Na o medžioklė yra daugiau raudonosios buržuazijos negu liaudies užsiėmimas.

Rusai nebūtų rusais, jeigu ir turizmo nebandytų pajungti ideologiniam auklėjimui ir gamybos didinimui. Pernai į ilgesnes turistines keliones buvo išsirengę 720.000 turistų, o trumpesnėse ekskursijose dalyvavo kone 6 ir pusė milijono, kas reiškia, kad tie patys žmonės dalyvavo keliose ekskursijose. Lietuvoje yra 2.000 ekskursijų vadovų, iš kurių reikalaujama, kad jie veiktų kaip partijos propagandistai. Ekskursijos laikomos „viena iš efektyviausių žodinės ir vaizdinės propagandos bei ideologinio auklėjimo formų". Tad ypač skatinami visokie žygiai, sąskrydžiai ir turiados II Pasaulinio karo kovų takais. Tokiu būdu ten vis toliau kurstoma niekad neišblėsusi rusiškojo imperializmo ir militarizmo dvasia.

Ne viskas vien poilsis ir sveikata. Vasarą besimaudant pasitaiko nemaža nelaimių. Štai ten kasmet nuskęsta beveik 100 vaikų. Šiemet vien balandžio mėnesį, dar neprasidėjus maudymosi sezonui, jau nuskendo 30 žmonės, iš jų 8 vaikai. Maudymosi sezonas prasideda gegužės viduryje (pajūryje šiek tiek vėliau). Bet, matyt, nežiūrint visų pionierių stovyklų ir net kūdikių mokymo plaukti, ten dėl baseinų ir plaukimo mokytojų stokos dar daug kas nemoka plaukti.

Užsienio lietuviams Lietuvos vasara dėl rusų trukdymo ir okupacijos yra deja neprieinama, išskyrus Vilnių. Lengviau yra, sakykim, pabuvoti tokios Jugoslavijos kurortuose negu savo gimtuose. Kaip ilgai dar taip bus?

V. Zalatorius

KAMERINIO ORKESTRO SIMFONINĖ TIESA

— Sveikas gyvas, muzikante! Eini sau, arijas švilpaudamas—nei draugų nepastebi. Sakyk, iš kokios operos . . .

— Tokia naujiena! Visai netikėta.

— Kas gi atsitiko?

— Solti atleido. Georg Solti, Čikagos simfoninio dirigentą.

— Iš kur tu sužinojai?

— Laikraščiai, brolyti. Laikraščiai . . .

— *Tribune* ar *Sun Times?*

— Nei „tribūna" nei „santaimsas". Vilniškė *Tiesa* parašė. Pirmiau už visus kitus . . .

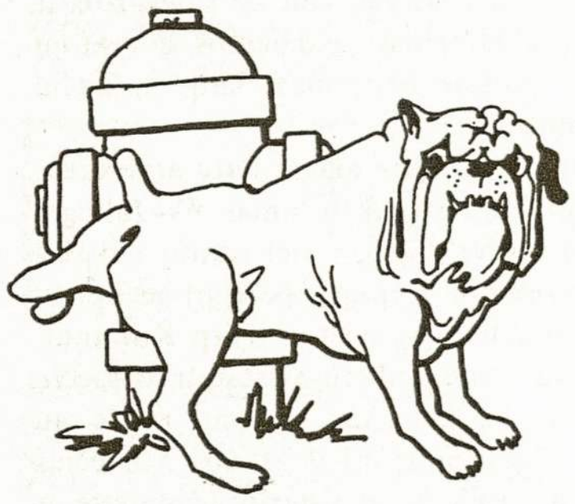

Drausmės sargyboje

— Turėtum sakyti: Sir Georg Solti. Ponas Solti mėgsta titulus. Ir reiklamą . . . Nors aš tai, teisybę pasakius, *Tiesos* informacija truputį paabejočiau. Jie net ir apie Ramygalos orkestrą ne visada parašo. O dabar—nei iš šio, nei iš to—Čikagos simfoninis.

— Žinau, žinau ir aš, kad ne visada tiesa teisybėje, o teisybė *Tiesoje*. Bet gi rašo amerikietis. Naujas dirigentas. Jis nemeluos . . .

— Amerikietis rašo *Tiesoje*? Lietuvos komunistų partijos organe? Ir koks velnias jį ten nunešė? Gal raudonas?

— Nei raudonas, nei geltonas. Muzikologas, profesorius, Čikagos simfoninio orkestro meno vadovas . . .

— Na tai gal ir pavardę pasakytum, jei taip viską žinai apie tą naująjį dirigentą?

— Koberis. Daktaras Dyteris Koberis. Atsimeni, kai čia Lietuvos solistai su mūsiškiais koncertavo. Buvo tada ir *Tiesos* redaktorius atvažiavęs. Tada, atrodo, ir užsakė recenziją . . .

— Tai va kur tavo kamerinės simfonijos siūlo galas! Iš *Tiesos* kamuoliuko . . .

— Kodėl kamerinės simfonijos?

— Todėl, kad Dieter Kober — Čikagos kamerinio, ne simfoninio orkestro dirigentas ir meno vadovas.

— Tai kodėl *Tiesa* rašo, kad simfoninio?

— Gal kad redaktorius neatskiria kamerinio nuo simfoninio?

— Atskirti tai turbūt atskirtų. Tik kad perdaug susirūpinęs buvo.

— Ir kokie gi rūpestėliai kankino čia, Amerikoje draugą redaktorių?

— Amerikoje draugas redaktorius suko galvą, kodėl čia Laisvės statula atsuko nugarą Volstrytui? Net ir namo grįžęs *Tiesoje* klausinėja, gal kas iš skaitytojų paaiškintų. Nes, pagal draugą redaktorių, Volstrytas tai Amerika. Todėl ir statula atsukus nugarą . . . Amerikai. Juk galėjo pasisukti į rytus, pietus ar šiaurės vakarus . . .

— Be reikalo suka galvą. Galėtų mudviejų paklausti.

— Ir kaip tu jam paaiškintum?

— Paklausk, sakyčiau, Lenino. Kodėl jis Vilniuje rodo pirštu į saugumą. Galėtų juk irgi pasisukti, sakykim, link Katedros. Ar turistams kelią į „Lietuvos" viešbutį parodyti. Arba, atsisukęs *Tiesos* redakcijos pusėn, pirštu pagrąsinti, kodėl redaktoriai Amerikon atvažiavę perdaug laiko Las Vegas praleidžia . . .

— O grįžę neturi ko rašyti. Dėl to turbūt ir pradeda sukinėti statulas.

— Bet kodėl Leninas į saugumą žiūri, taip ir nepasakei.

— Nežinau. Man dar vis rūpi Čikagos simfoninis orkestras.

AKIRAČIUS galima įsigyti šiose vietose:

PARAMA, 2534 W. 69 St., Chicago, Ill., 60629

J. VAZNELIO prek. namai — Gifts International, 2501 W. 71 St., Chicago, Ill. 60629

SPAUDA — knygos iš Lietuvos — 1602 So. 48th Court, Cicero, Ill., 60650

PARISH LIBRARY, 1465 De Seve St., Montreal, P.Q. H4E 2A8

SPAUDA, 10 John St., Waterbury, Ct., 06702

S. PRAKAPAS, 49 Norseman St., Toronto, Ont., M8Z 2P7

Prašau man siuntinėti AKIRAČIUS/pratęsti prenumeratą.

Vardas ir pavardė: .....

Gatvė: .....

Miestas: ..... Valstybė: ..... Zip: .....

AKIRAČIAI
6821 So. Maplewood Ave.
Chicago, Illinois 60629

Prenumerata $ 8.00
Auka $.....
Pridedu čekį $.....

HLp1750

REICHO KRAŠTO KOMISARIATAS SU ESTIJOS, LATVIJOS IR LIETUVOS GENERALINĖMIS SRITIMIS (1)

(NATIONAL ARCHIVES NR. 454, 104 ŠEIVA)

Vertimas iš vokiečių kalbos

RESPUBLIKINĖI BIBLIOTEKAI VILNIUS, Lenino pr. 51 B. Vaškelis

Kaip apibūdinimas neatstoja apžiūros, pvz., Rembranto paveikslo, taip nėra teorijos užvaldyti žemėms ir tautoms. To išmoko tiktai pati patirtis.

Į Reicho Rytų krašto komisariatą įeina trys Pabaltijo pakraščio valstybės su skirtingais savo tautų gyventojais estais, latviais ir lietuviais, prie kurių prisijungė istoriškai kitaip išsivysčiusi seniai sovietinė Gudija. Iš šių kraštų Estija ir Latvija, ilgus šimtmečius vokiečių vadovautos, buvo kultūriškai Europos veikiamos, taip pat rasiškai vokiečių tautai artimiausios, kai Lietuva dėl kitoniškos savo gyventojų rasinės sudėties ir kitokios istorinės eigós atsiliko nuo abiejų pirmųjų. Karo metu visus tris kraštus okupavo sovietai, kurie dar neįstengė įgyvendinti savo bolševikinių principų. Aplamai, (visuose trijuose kraštuose) buvo labai panašios gyventojų, istorinės ir ypač socialinės sąlygos, kurias reikėjo tvarkyti ir naujai pavidalinti pagal ateitin žvelgiančią Reicho politiką. Jeigu ir po aštuonioliktų (metų) Rusijos revoliucijos vokiečių ginklo pagalba įkurtų trijų nepriklausomų valstybių gyventojai patyrė nepaprastai daug vargo dėl bolševikų okupacijos ir nugalėjimą iš pradžių laikė išlaisvinimu iš mirties slogulio, tai vadovaujančiuose miesto inteligentų sluoksniuose ruseno sena viltis atgauti karo įvykių sutryptą valstybės suverenumą ir sena vokiečių elemento viešpatavimo neapykanta. Kur kas ryškiau, negu grynai sovietinėje srityje, šiuose kraštuose buvo numatyta vokiška vadovybė tiktai priežiūrai, kai pati administracija turėjo palikti vietinių sluoksnių rankose.

Todėl tos regioninės (vokiečių) administracijos politinis uždavinys turėjo būti—tik prieš bolševikų okupaciją viešpatavusiųjų sluoksnių į šalį nustūmimas akių nebadančiu būdu ir iš gyventojų parinkimas ir pritraukimas kitų jėgų, kurios nori skaitytis su pasikeitusiomis pasaulio politikos sąlygomis ir siekti apsaugos bei saugumo nuo pavojų iš Rytų Reicho dar nustatysimos formos galybėje ir priklausomybėje.

Negalima teigti, kad Rytų krašto komisariatas šį uždavinį bendrai būtų supratęs ir kokio nors praktiško jo sprendimo ėmęsis. Geriau sakant, Reicho komisariatas, kaip ir visi trys generaliniai komisariatai, kuriems trijuose kraštuose buvo patikėtas vadovybės uždavinys, ėjo bendru mažiausio pasipriešinimo keliu, neimdami (padėties) formavimo į savo rankas, bet paklusdami bankrotą padariusio miesto inteligentų sluoksnių norams. Motyvuodama, kad našiems karo uždaviniams būtinai reiktų išlaikyti išlaisvintųjų gyventojų draugingą nuotaiką, vokiečių vadovybė pirmiausia pasikvietė patarėjais kaip tik atstovus anuomet viešpatavusių sluoksnių, kurie nuvedė gyventojus pražūtin ir nuo kurių didžioji gyventojų mąsė pati būtų norėjusi išsivaduoti. Į pakartotinius priešingus ministerijos nurodymus regioninė (vokiečių) administracija nekreipė dėmesio arba, pasikliaudama savo tariamu geresniu ir tikresniu patyrimu, laikė juos (ministerijos nurodymus) atmestinais, kol pati vokiečių vadovybė *nolens volens* primetė gyventojams nepriimtiną nusistatymą ir pakluso nenuoširdžiam inteligentų sluoksniams. Pagal šį nusistatymą, vokiečių regioninė vadovybė vis aiškiau ir viešiau, tik labai neryžtingai atmesdavo pilnos autonomijos poreiškius tų reprezentantų, kurių sąjūdžio tikrasis pagrindas buvo pilno valstybės suverenumo atgavimas, eventualiai po Anglijos-šparnais, abišališkai išsenkant vokiečių-bolševikų jėgoms, ir pagaliau įsistiprino tos pačios jėgos, kurios pamažu ruošėsi atsigriebti vadovybę. Taip pakentė regioninė vokiečių vadovybė mažareikšmingumą įvedimo savivaldos ir reprivatizaciją, nors ši legalizavo ką tik prieš dvidešimt metų vokiečiams padarytą apiplėšimą. Visuomeninis sambūvis ir (visuomeniniai) įsipareigojimai, taip pat ir (asmeniškai) pataikūniška šio estų ir latvių inteligentijos sluoksnio laikysena, atskirų vokiečių įstaigų tarpusavio rungtynės dėl pirmumo to pat inteligentų sluoksnio akyse prisidėjo prie tikrosios padėties pasikeitimo—išspausti iš vokiečių vadovybės užmaskuotus nepriklausomybės siekius Reicho sąskaiton.

Dėl to atskirų vokiečių vadovybės įstaigų energija pirmiausia nukrypo svarbiausia į joms vadovaujančią įstaigą, kurioje jos atrado viso pikto šaltinį: Reicho komisariatas prieš ministeriją, generaliniai komisariatai prieš Reicho komisariatą, be to, dar prisidėjo srityje atstovaujamų atskirų šakų įstaigų nesutarimai ir nesusipratimai. Kita prarijo pradžioje nurodytas potvarkių svaigulys.

Tik vėl kylantis pavojus iš Rytų, ypač po Stalingrado įvykių, įstūmė į normalius santykius ir prigesino negeistiną atsiskyrimo siekimų troškimą. Didėjanti bolševizmo sugrįžino baimė įsąmonino estus ir latvius, kad reikalingos realios jėgos ir paakstino juos prie ginklo savo tėvynės ginti. Pozityvia išdava tapo narsi elgsena įkinkytų tautinių dalinių, kurie pagrečiui su vokiečių kariuomene drąsiai priešinosi iš Rytų plūstančiam potviniui; tai elgsena, kuri ateityje turi susilaukti politinės atžvalgos.

Lietuvių tauta parodė kur kas pasyvesnę laikyseną, kai jos vadovaujantis inteligentijos sluoksnis taip pat pūtė į tą patį ragą. Visose srityse atsilikdama nuo kitų abiejų tautų, beveik nedalyvavo ginantis nuo vėl iškilusio bolševikų pavojaus. Lietuvoje mobilizacija buvo neįmanoma. Bandymai subyrėjo (nepavyko), kadangi, nežiūrint pažadėtos policinės paramos, policijos dalinius reikėjo naudoti fronte. Betgi be policinės garantijos nebuvo galima skelbti visuotinės mobilizacijos, nepakenkiant vokiečių vadovybės autoritetui. Keletas tik paskutiniuoju metu iš vietinių suformuotų dalinių, apie kurių kovingumo vertę dar nėra žinių, nepakeičia bendro vaizdo. Atsižvelgiant į šią elgseną, lietuvių tautai negali būti teikiamas toks pat privilegijuotas traktavimas, kokį Didysis Vokietijos Reichas duotų abiems kitoms tautoms.

Tenka ypač pabrėžti, kad, nežiūrint greitos improvizacijos, grynai praktiško darbo srityse pasiekta žymių rezultatų: juk generalinės sritys įstengė aprūpinti vokiečių šiaurinį frontą beveik trejus metus viskuo, ko reikia, ir, be to, dar išplėtė arba naujai įsteigė (bendrai su Ketverių metų planu) didelę pramonę. Ūkinių įmonių neatžvalgus paėmimas (pagal bolševikų paskelbtą nominalinį nusavinimą), steigiant patikėtinių (Treuhand) įstaigas, taip pat įnešė į gyventojus didelę nerimastį, suparalyžavo kai kurią esamą gerą valią ir išjungė savą iniciatyvą. Negalima nieko svarbaus pasakyti prieš veiklą Ketverių metų planui pavaldaus Rytų štabo, kuris akcijos pradžioje buvo būtinybė, tačiau vėliau šioje srityje iš anksto turėjo būti nustatyta riba, kad susitaupytų čia nenaudingų valdininkų ir tarnautojų, kurie galėtų būti kitur tikslingiau panaudoti.

Dėl vokiečių fronto kovotojų apgyvendinimo minėtose srityse, su Reicho komisaru vokietybei stiprinti (2) po ten ir šen tąsymosi bendrais bruožais pasiektas sutarimas. Žinoma, šitie sutarimai dėl nepaprasto estų ir latvių tautų įsikinkymo bendron fronto gynybon reikia dar kartą peržiūrėti. Taip pat patiems estams ir latviams turi būti suteikta vystymosi galimybė Senajame Reiche arba jo užviešpatautoje kitoje srityje, kad be prievartos ir spaudimo būtų akstinamas geidžiamos gyventojų dalies vokiečių tautoje ištirpimas, kaip jų pačių siekiamas vystimasis.

Lietuvių atžvilgiu tokia akcija būtų atmestina. Eventualus lietuvių tautos įsiurbimas tik žalingai veiktų vokiečių tautos kūną, todėl iškiltų reikalas išskirti daug gyventojų grupių ir (steigti) sustiprintas vokiečių-germanų gyvenvietes. Tarp Kurlandijos ir Rytprūsių ypač reikėtų pastatyti vokiečių gyvenviečių tiltas, (3) kaip kad viename ruože jau yra padaryta, apgyvendinant Lietuvos vokiečius pagal paskelbtąjį Reicho ministerio užimtiesiems Rytų kraštams dekretą, susitarus su Reicho komisaru vokietybei stiprinti.

PAAIŠKINIMAI

(1) Kaip matyti, vokiečių nacių pertvarkysimoje Europoje Pabaltijo valstybės—Lietuva, Latvija ir Estija—yra išbraukiamos iš nepriklausomųjų valstybių sąrašo ir, Prūsijos carų pavyzdžiu, paverčiamos tų pavadinimų generalinėmis sritimis.

(2) Reicho komisaru vokietybei stiprinti buvo paskirtas Heinrich Himmler.

(3) Čia kalbama apie reikalą sustiprinti Rosenbergo sutartinar su Himmleriu Lietuvoje pradėtą vokiečių kolonizaciją.

NACIŲ PLANAI LIETUVAI

Pasibaigus Antrajam pasauliniam karui, į sąjungininkų rankas pateko daug vokiečių nacių slaptos medžiagos (įvairių projektų, raštų), kuri byloja apie fantastinius jų užmojus Rytuose. Reicho Užimtųjų Rytų kraštų ministerijoje, be labai įdomios kitos gausios medžiagos, liečiančios naciškuosius žemių ir tautų užvaldymo planus Rytuose, ypač Ukrainoje, rastas memorandumas, būdingu vardu—„Memorandumas apie administracijos performavimą vėl užimsimuose kraštuose“. (72 rašomosios mašinėlės puslapiai). Nors šis memorandumo egzempliorius nėra nei datuotas, nei pasirašytas, tačiau pats jo pavadinimas išduoda, kad jis yra paruoštas vokiečiams užimtuosius rytų kraštus jau praradus, nes jame kalbama apie administracijos perorganizavimą vėl užimsimuose kraštuose (in den wieder zu besetzenden Gebiete). Ir kituose su šiuo reikalu susietuose raštuose Reicho Rytų ministerijos vyr. patarėjo dr. Labs dvi 1945 m. sausio 31 d. rezoliucijos bei pastabos rodo tikrąjį šio memorandumo gimties metą. Taip pat beveik nėra jokios abejonės, kad šio memorandumo pagrindinis autorius bus buvęs ministerijos vyr. patarėjas dr. Labs, Rosenbergo bendradarbis.

Šis memorandumas, įjungdamas Pabaltijo valstybes į vokiečių nacių planuojamus Rytų užvaldymo užmojus, užkabina ir Lietuvą. Štai minimo memorandumo ištrauka, liečianti Pabaltijį ir Lietuvą.

Bronius Nemickas